

Մ ի ռ Ն

Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆՅԱՆԻ ՎԱՆԻ ՏԱՅՈՑ ՅԵՐՈՒՍԱԼԱՅԻՄ

«سیون» مجله ارمنیة شهریه ، دینیة ، ادبیة ، ثقافیة ، اللغة والبیان .
 "SION" an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Շնորհաւորական գիր՝ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետէն	97
Կոչ Հայ ժողովուրդին որ ի սփիւսս աշխարհի	ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ 98
ԽՄԲԳՐԱԿԱՆ	
— «Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»	100
ԿՐԹՆԱԿԱՆ	
— Յիսուս ինչո՞ւ չարչարուեցաւ խաչին վրայ	ԴՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ 102
— Պայքար եւ յաղթանակ	ԳԷՈՐԳ. Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ 105
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ	
— Տերեւներ բոցին դեմ	ԵՂԻՎԱՐԻ 108
— Գեթսեմանի՜	ՀՄԱՅԵԱԿ ԴՐԱՆԵԱՆ 110
— Հայոց լոյսի փարոս	Մ. Դ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ 111
Հռովմեական Կաթոլիկ եկեղեցւոյ գերագոյն ճիգը	ՅՈՎԱԷՓ ՎՐԻ. ՄԱՄՈՒՐ 112
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Ասար Սեբասացի	Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ 116
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ	
— Հռոմոսի վանք	» » » 118
Շնորհաւորական գրութիւններ եւ հեռագիրներ 120	
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	
— Եկեղեցականք-Բեմականք	122
— Պատօնականք	124
— Ս. Զատիկի ուխտաւորութիւնը	125
— Կոմիտասեան երգչախումբը Երուսաղէմի մէջ	125
Հ. Բ. Ը. Միւլերեան խօսքը Փարիզի պառակտիչ շարժումին մասին (Շարունակելի)	125

ՍԻՈՆ -ի Տարեկան Բաժնեգիրն է,
 բոլոր երկիրներու համար, Անգլ. Շիլին 20
Redaction of the Armenian Monthly SION
, Armenian Patriarchate,
 P. O. B. 4001
 Old City - Jerusalem (Jordan)

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Է. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1963

◀ Ապրիլ ▶

Թիւ 4

ՆԱԵՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԱՐՔ

Ե Ի

Լ.Ա.Թ.ՈՂ.Ի.Ն.ՈՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ապրիլ 1963

Ս. ԷՋՄԻՍՏԻՆ

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻԻ Տ. ԵՂԻՇԷ ՈՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԷՐՏԵՐԵԱՆԻՆ,
ՊԱՏՐԱՐՔԻՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԼԵՄ,

Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԼԵՄ

«Բրիստոյ յարեալ ի մեռելոց»:

Սուրբ Էջմիածնէն, ուրախ արտով Ձեզի աւետար կը բերենք մեր Փրկչի հրաւաժառ Յարութեան, ջերմագին մաղբանով որ Սուրբ Գերեզմանէն հաւազայրով լոյսը հզօր ու յաղթական շողայ ամբողջ աշխարհի վրայ եւ բոլոր մարդոց արեւէն ներս, ի պսղաւորումն եւ ծաղկումն աւետարանական սիրոյ եւ խաղաղութեան պատգամներուն, որոնց համար Ինքը Որդին Աստուծոյ՝ Յիսուս, Գողգոթա բարձրացաւ եւ Իր մահով՝ մահը յաղթեց, որպէսզի մարդիկ աւելի կեանք ունենան, եւ որպէսզի այդ կեանքը ըլլայ աւելի բարի, աւելի արդար ու աւելի երջանիկ:

Մեր հոգին լեցուն այս լոյս ուրախութեամբ, կ'աղօթենք Ձեր սիրախնամ քնմի եկեղեցիներու պայծառութեան եւ համայն հաւատացեալ Մեր զաւակներուն արեւաւորութեան եւ անոնց առաքինի ու ազգանուէր զորոց յաջողութեան համար:

Նաեւ ողջոյն եւ օրհնութիւն Ձերդ Ամենապատուութեան, Սրբոց Յակոբեանց Ախարանութեան գերաւորն եւ հոգեւորն հայրերուն, Տփղէն Ժողովոյ յարգարժան անդամներուն, դպրաց դասերուն, Ձեր վարժարաններուն եւ կրթական մշակներուն եկեղեցաւէր կազմակերպութեանց աստուածաւէր անդամներուն, որոնք Ձեր շուրջ համախումբ, շէն եւ անասան կը պահեն Սուրբ Աթոռդ, Ձեր բարեխնամ երկրի հիւրընկալ ափերուն վրայ:

Յարուցեալ Փրկչի սուրբ եւ անմահ զօրութիւնը բոլ Ձեզ բոլորդ պահէ պանդանէ ամբողջ ու անխռով, սիրով միաբան, որպէս որդիք լուսոյ եւ ժառանգորդք երկնից արքայութեան, զի համարապէս «յարեալ Բրիստոյ» եւ «յարութեամբն խռով մեզ զկեանս պարգեւեաց»:

Օրհնութեամբ՝

ՎԱԶԳԵՆ Ա.

ՆԱԵՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԿՆԻՐ

Հայրապետական

ԿՈԶ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՈՐ Ի ՍՓԻԻՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

Արհասանմանի հայ կեանքը բազում տարիներ է լի ալեկոծումով վատառողջ հակամարտություններով ու զոյություն խմաստ զուրկ որոշ հարցերով, որոնք երբեմն կը հանգին բնամական արարներու եւ նոյնիսկ երբայրապանութեան:

Եւ անա, մինչ Սուրբ Զատիկի օրերուն, Մենք, Փրկչի Իջման Սուրբ Սեղանի առաջ կ'աղօթէինք վասն խաղաղութեան եւ միասնութեան մեր եկեղեցիին ու մեր ազգին, չարալէտ նոր դէպք մը եկաւ ցնցելու Մեր խիղճը, համայն հայութեան խիղճը:

Գամասկոսի Հոգեւոր առաջնորդ Գերաւնորհ Շատաւր Եպիսկոպոս մանափորձի ենթակուեցաւ հայ մարդոց ձեռնով, որ ծանրօրէն վիրաւորուած, այս պահուս կը մահաւոր մահուան դէմ:

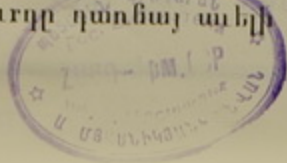
Ինչպէ՞ս է որ հնարաւոր կը դառնան նման արարներ եւ ո՞ր կ'ուզեն հասցնել ոմանք հայ սփիւռքը այս ընթացքով: Մ'ը է հայութեան սիրտը, ո՞ր է հայկական արժանապատշաճութեան զգացումը, ո՞ր է յարգանքը դէպի Սուրբ Եկեղեցին ու անոր բարձրասիւնան սպասաւորները:

Մենք դառնօրէն կ'ողբանք ու կը դատապարտենք սոյն անպատշաճ արարը որ սեւ մօր կը փսխէ Հայ ժողովուրդի պայծառ հակասին: Բաւական է այլեւ: Խնայեցէ՛ք Հայ ժողովուրդին, խնայեցէ՛ք Հայ Եկեղեցիին:

Մենք խորապէս վշտանալով, Սուրբ Էջմիածնէն կոչ կ'ուղղենք սփիւռքի Մեր բոլոր գաւակներուն անխիւր, բոլոր անոնց որ հայտ առնունք կը կրեն, բոլոր մեր Նախնայական Սրբոններուն, քեմերուն եւ եկեղեցական համայններուն, բոլոր հայ կազմակերպութիւններուն ու Հայ Մամուլին, որպէսզի իրենց խղճի արդար ձայնը լսելի դարձնեն ու հայ կեանքէն ներս այլեւս վերջնապէս արմատախիլ քլլան նման բարբարոս կիբեր, որոնք բնաւ երբեք արհայայտութիւններ չեն բուն հայ ժողովուրդի հոգիին:

Արդէն իսկ խռովայոյց այս աշխարհին վրայ, հիւրընկալ ժողովուրդներու ծոցին մէջ, հայ ազգի գաւակները պարսին ապրիլ իբրեւ օրինապան խաղաղասէր բաղաճացիներ, համախմբուած իրենց կրօնական ու մշակութային հաստատութիւններու շուրջ, առանց ազմուկի, առանց անկարգութիւններու, առանց իրենց վրայ նշարելու ասպնջական երկիրներու դժգոհութիւնը:

Անցեալ բազում ողբերգութիւններէն ու փորձանքներէն յետոյ, սպասելի է, որ արհասանմանի Մեր ժողովուրդը դառնայ ալեկի շշմանայեաց, ալեկի

հեռաձայն, առեկի հաւասարակեռուած իր ապրումներուն եւ իր գործունէութեան մէջ, եւ բոլլ չսայ որ իր ծոցին մէջ կ'աճարուին կուսակցական պայքարի աղիսաբեր ծայրայեղ արձայայտութիւններ:

Խաղաղութիւն, սէր եւ միութիւն ազգիս հայոց, ահա Մեր աղօթքը, ահա Մեր պահգամը: Փրկարար ու շինարար պահգամ՝ որ հին դարերէն մեզի կուգայ որպէս գերագոյն խմաստութիւն եւ որ մեր օրերուն կը դառնայ առաւել այժմէական ու հրամայական, հեռաւոր ամիսներու վրայ ցիրուցան ապրող Մեր պանդուխտ զաւակներուն համար:

Այս չէ՞ արդեօք նաեւ պահգամը մեր բիւրաւոր նահաճակներուն, որոնք մանաւանդ այս ապրիլեան օրերուն, իրենց անյայտ գերեզմաններէն կ'աղօթեն վերածնած հայ ժողովրդի զաւակներուն միասնութեան ու խաղաղ, համերաժի կեանքին համար, ի խնդիր մեր Եկեղեցւոյ ու ազգի գերագոյն անհերոն:

Հաւասացէք հարազատներ Մեր «Եթէ սիրեսցուք զմիմեանս՝ Աստուած ի մեզ բնակէ եւ սէր նորա ի մեզ կ'աճարեալ է» (Ա. Յովն. Գ. 12):

Առեկի լոյս, առեկի սէր եւ առեկի խաղաղութիւն հայոց հոգիներուն, հայոց արեւուն: Եւ բոլորին, բոլորին անխօս օրհնութիւն աստուածային՝ ամենայն հայոց Մայր Աթոռ յաւերժական Սուրբ Էջմիածնէն: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՌԱՋԻՆ

Մայրագոյն Պատրիարք եւ Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց

25 Ապրիլ 1963 թ.

Ս. Էջմիածին

ԳԵՐԱԳՈՅՆ

ՀՈԳԵԻՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԽՄԲԵԳՐԵԿԵՆ

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՅ»

Զատիկը ծագկած օրն է տարւոյն և կարմիր յոյսն ու խոստումը ապա-
դային: Անոնք նոյնիսկ, որոնք չունին ստոյգ հաւատքը Յիսուսի Յարութեան,
որոնց մտածումը, Թովմասին հետ, շօշափելիէն և զրտկան փաստէն անգլի-
շ'անցնիր, կը լեցունին անանուն զգացումով մը երբ Զատիկի առաւօտը ծագ-
եցիր զրոյ: Այդ զգացումը սփոփաբար ինչ մը ունի, որովհետեւ անոր մէ-
կեանքի զեղեցկութիւնը և Աստուծոյ սէրը կ'ապացուցուն աշխարհի զեղեցիկ
կերպով:

Յարութեամբ մարդկութեան եղած խոստումը կ'ապացուցանէ թէ շա-
բունակաւոյ կեանքը, որ պիտի անցնի մահուան փորձառութենէն, կրնայ շա-
բունակաւոյ մահէն անգին, որովհետեւ Քրիստոս Իր մահովը յաղթած է մահուան:
Յարութիւնը այս կերպով կը բանայ մեզի կեանքի նոր հորիզոն մը, օժտելով
մարդը նոր նկարագրով: Պէտք է հրկմտիլ անոր ճշմարտութեան, վասնզի անոր
վկաները դիւրաւաբար մարդեր չէին, անոնք զԱյն տեսնելէ, շօշափելէ և Անոր
հետ խօսակցելէ վերջն ալ տակաւին կը թերահաւատէին. «և մահեք երկուացան»:

Այսօր սակայն մեզմէ շատերու համար տեսանելիէն և շօշափելիէն ան-
գին ոչինչ զոյաւթիւն ունի: Թովմասականութիւնը, այսինքն իրողութիւնները
զիտական և սկեպտիկ ակնոցներով միայն գիտելու և դատելու արարքը, համա-
տարած համեմատութիւններու հասած է, և մեծ է թիւը անոնց՝ որոնք Թով-
մասի հետ կը կրկնեն ամէն օր, թէ մինչև որ չշօշափենք Իր վերքերը, չենք
հաւատար:

Թովմասի հաւատքը մթազնած էր այն խաւարին մէջ՝ որ իջած էր Գող-
գոթայէն: Խաչի զայթակղութենէն վերջ, շատ զժուար էր իրեն հաւատալ Յա-
րութեան: Թովմաս չէր ուզեր հաւատալ նոյնիսկ իր աչքերուն, որոնք կրնային
չլանալ և խաբուիլ. կ'ուզէր շօշափել իր Վարդապետին վերքերը: Իր մտածումը
կը վազէր մարմնական փորձին, անբան և վայրենի ապացոյցին, չհաւատալու
չափ մօթի և հոգիի լոյսին:

Մարդեր կան, որոնց մէջ զգացումը զօրաւոր է. աւելի կը զգան, կը
ապաւորուին, քան թէ կը խորհին: Ըստեմը դիւրին ընդունողներ են ասոնք,
պարզ ու երջանիկ: Կայ ուրիշ դասակարգ մը մարդոց, որոնք շօշափելի ապա-
ցոյցներ կ'ուզեն ամէն բանի: Երջանիկ չեն ասոնք, վասնզի հոգեկան իրողու-
թիւնները քիչ անգամ փորձի ներքե կրնան իյնալ:

Բոլոր սկեպտիկները, զալջ հոգիները, իմաստակներն ու շնականները,
զիտութեան ոչիլները, բազերը, որոնք զերծ են արժիւնքաւոր սրտաւստութենէն
ու թռիչքէն, իրենց փաստարանը բնորոշ են Թովմասը: Բայց Յիսուս կու-
տայ Իր զեղեցկագոյն և վերջին երանին անոնց՝ որոնք չտեսած կը հաւատան:
Վասնզի մեծ ճշմարտութիւնները, բացառիկ արժէքները միշտ ի հեճուկս գիտի
զննողներու են և քննութեան ներքե չեն իյնար: Ճշմարտութիւններ՝ որոնք
վերէն կու գան և թափ կ'անցնին հոգիներէն, առանց նիւթի միջնորդութեան:

Թովմաս սուրբ մըն է, բայց չկրցաւ արժանանալ այս վերջի երանութեան: Հին զրոյց մը կը պատմէ թէ իր կեանքը մնաց մինչև ի մահ արիւնի կարմրութեամբ: Վասնզի անհաւատութիւնը մեծագոյն մարդասպանութիւնն է: Այսօր աշխարհը լի է անոնցմով, որոնք սպաննած են իրենց հողին: Մտադործներ բոլոր աշխարհներու, որոնց սիրտը փակ է երկնային իրողութիւններու լոյսին առջև:

Հին աշխարհի համար, մարդը միայն մտածումով կրնար Աստուծոյ անմահութեան մասնակից ըլլալ: Երկերայ անմահութիւն մը խզումն է նիւթին և հողին: Հին հասկացողութեամբ, մարդուն և Աստուծոյ, նիւթին և հողին ճակատագիրները բաժնուած էին: Յիսուսի Յարութեամբ՝ անոնք կը միանային, որովհետև Քրիստոսի Յարութիւնը մահուան վրայ տարուած յաղթանակն է:

Զատիկը ոչ միայն անվախճան յախանականութիւն մը կը բանայ մեր առջև, այլ նաև կը լեցնէ մեզ զօրութեամբը Յարութեան, հաղնելով նոր նկարագիր: Մեռելներէն Յարութիւնը յայտնութիւնը չէ միայն մարդկային անմահութեան, մարդիկ անձանօթ չէին անոր, այլ ներկայ և ապագայ կեանքերու միութեան և մարդուն վերանորոգման: Որով յարութիւն առնելը, Աւետարանի ողբով կը նշանակէ ոչ միայն վերակենցալի, այսինքն նորէն շարունակել մահով ընդհատուած զոյւթիւն մը, այլ վերապրիլ աւելի հզօր և պայծառ և արդիւնալից կեանք մը: Նման ատոք ցորենահատին, որ իյնալով հողին մէջ՝ կը մերկանայ իր անհատական միութիւնն ու կեանքը պահպանող պատեանէն, ծնունդ տալու համար քանակով ու որակով յաւէտ բազմապատկուած ու բազմապատկելի ցորենահատին:

Քրիստոս մեռաւ մարդկօրէն, այսինքն դադրեցաւ պտն մը ունենալէ իր մարդկային անհատական զոյւթիւնը, յետոյ կրկին ունենալու համար զայն և աւելի հզօր իրազօրծմամբ արդիւնաւորելու աստուածային զօրութիւնն ու սէրը իր Եկեղեցիի կեանքին և բովանդակ քրիստոնէութեան պատմութեան մէջ, ծնունդ տալու բարոյական և ընկերային նոր դրութեան մը, որ, իբրև ստեղծագործական նոր կարգ մը, ամենէն մեծ, բարի և ազնիւ քաղաքակրթութիւնը պիտի բերէր աշխարհի, մարդկութիւնը տաժանքներու ճամբէն, բայց սիրոյ և քաջութեան հողիով, առաջնորդելու համար իր ճակատագրի լրումին:

Կը հաւատանք Յիսուսի Յարութեան ոչ միայն որովհետև զիտենք թէ զազափարը չի մեռնիր, թէ սէրը անմահ է, այլ որովհետև կը զգանք զինքը ամէն օր իր Եկեղեցիին մէջ կենդանի: Քրիստոս՝ որուն յաւերժական ներկայութիւնը ունի Եկեղեցին իր մէջ, իտէական զոյւթիւն մը չէ կամ մարդկային տեսակ մը զազափարատիպ, զոր իւրաքանչիւր սերունդ ստէպ կը ստեղծէ իր մաքին մէջ, անոր փոխ տալով լեզուն իր սեփական ներշնչումներուն: Եկեղեցին ողկոյն և զգացած Քրիստոսը Աւետարաններու կենդանի փրկիչն է, որուն համար պիտի կրնայինք ըսել Առաքեալին հետ, թէ և չենք ճանչնար զինքը ըստ մարմնոյ, բայց կը ճանչնանք ըստ հոգւոյ:

Յարութիւնը ուրեմն ուժն է խտացած անմահութեան, անձնանորոգման, և Քրիստոսի յաւերժական ներկայութեան: Յիսուսի Յարութիւնը մահուան վրայ տարուած յաղթանակ մը ըլլալով հանգերձ, է նաև երկնայնացումը աշխարհին և աստուածացումը մարդուն: Մարդուն ապագայ կատարեալ և լիալիր

ԿՐՕՆԵԿԱՆ

ՅԻՍՈՒՍ ԻՆՉՈՒՅԻ ԶԱՐԶԱՐՈՒԵՑԱԻ ԽԱԶԻՆ ՎՐԱՅ

«Ջի այնպէս սիրեաց Աստուած զաւ-
խարհ՝ մինչեւ զՈրդին իւր Միածին
եւս. զի ամենայն ուր հաւատայ ի նա՝
մի՛ կորցիցէ, այլ ընկալցի զկեանս
յաւիտեանայսն»:

Այս խօսքը արձանագրուած է Յովհան-
նու Աւետարանի Գ. գլուխի 16րդ համարին
մէջ: Կշիտին մէկ կողմը եթէ չորս Աւետա-
րանները դնենք և միւս կողմը այս հա-
մարը՝ անկախ իր պարունակութեամբը ա-
նոնց համահաւասար կու գայ: Այս իսկ
պատճառաւ, Ս. Գրոց ուսուցիչներէն ու-
մանք այս համարը Աւետարանին մէջ փոքր
Աւետարան մը կոչած են: Որովհետեւ եթէ
Աւետարանը կորսուած ըլլար, այս միակ
համարը կրնար մեզի տալ անոր ամբողջ
բովանդակութիւնը:

Յիսուս ինչո՞ւ չարչարուեցաւ Գողգո-
թայի խաչին վրայ: Վերոյիշեալ համարը կու
տայ ասոր պատասխանը իր խորախորհուրդ
ու իմաստալից պարունակութեամբը:

Ա. — Յիսուս չարչարուեցաւ խաչին վրայ
Աստուծոյ սէրը մարդկութեան ծանօթացնելու
համար. — «Աստուած սէր է», և սէր ըլ-
լալուն համար է որ ստեղծած է այս աշ-

խարհը և ստեղծած է նաեւ մարդը՝ որ
բնակի իր սիրոյն մէջ: Ամբողջ տիեզերքը
կը յայտարարէ մեզի միշտ այս սէրը: Երբ
ամէն ատուտ արեգակը կը ծագի, անոր
պլպլացող ոսկի ճառագայթները Աստուծոյ
սէրը կը պատմեն: Երբ բուրաստանի մը մէջ
վարդ մը իր անոյշ բուրմունքով հաճելի
մթնոլորտ մը կը ստեղծէ, ատով բնութեան
Արարչին սէրը կը փառաբանուի: Երբ թռ-
չուն մը վերը՝ օդին մէջ ներգաշնակ դաշ-
լալիկներ կը յօրինէ, անոր երգած ամէն
մէկ եղանակը Աստուծոյ սէրը մեզի կը
ծանուցանէ:

Նոյնպէս երբ մարդ մը՝ որ իր Արարչին
պատկերը կը կրէ, իր վսեմ արարքներովը
իր շուրջը բարիք կը սփռէ, Աստուծոյ սի-
րոյն արտայայտելը կ'ըլլայ: Ասով տիե-
զերքի Արարչին սէրը կը յայտնուի մարդ-
կութեան: Բայց Յիսուսի անձին մէջ Աս-
տուծոյ սիրոյն յայտնութիւնը իր կատարե-
լութեան հասած է: Անոր համար որ Յիսուս
Աստուծոյ սիրոյն կատարեալ մարմնացումն
էր, որը ի յայտ եկաւ Անոր բոլոր խօսքե-
րուն և արարքներուն մէջ:

Գողգոթայի խաչը ուստի ուրիշ բան չէ՝
բայց եթէ Աստուծոյ սիրոյն յայտնութիւնը
մարդկութեան: Յիսուսի ամբողջ կեանքը
արդէն սիրոյ յայտնութիւնն էր. սակայն
Գողգոթայի խաչը այդ յայտնութեան գա-
գաթնակէտը եղաւ:

Երկնային ձեռք մը եթէ աստղերը իրա-
րու քով շարեւիզ երկնակամարին վրայ
գրած ըլլար թէ «Աստուած սէր է», մարդոց

կեանքին վրայ այս վստահ մտածումը զմեզ կը ազդորէ մեր ապագային պատ-
րաստութեան խորհուրդով և անոր հաստատութեան կամքով:

Յիսուսի Յարութիւնը այլաբանութիւն մը չէ, այլ իրականութիւն մը որ
պատուած է այլևս մահուան վարագոյրը և միացուցած իրարու ընդմիշտ կեանքը
անմահութեան և ժամանակաւորը անժամանակին: Քրիստոսի՝ ճշմարիտ Յարու-
թիւնը իր եկեղեցին է, անոր կազմաւորած բրիստոնէական կեանքը և անկէ
ծնած տիեզերական քաղաքակրթութիւնը:

Սերմանուած ու վերընձիւղած ցորենահասն է Քրիստոս՝ իրը հաւատք
և կեանք, որ դարերէ ի վեր կ'աճի և կը զարգանայ իր եկեղեցիով, պարպուած
զերեզմանի խորհուրդին մէջ:

«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

ԽՄԲ.

արտերուն վրայ թերևս այնքան խոր ազդեցություն չթողար՝ որքան թողաց խաչին վրայ Յիսուսի անձին մէջ գործնականացնելու և աստուծոյ մարդոց յայտնած սէրը:

Բ. — Յիսուս չարչարուեցաւ խաչին վրայ մարդկութեան հանդէպ Իր ունեցած սիրոյն համար. — Մայր մը ինչո՞ւ կը տառապի իր ընտանիքին հանդիսար ապահովելու համար: Ընտանիքի մը մէջ երբ դառակ մը հիւանդանայ՝ մայրը իր անձը կը մոռնայ և խնայելով, գիշերը ցերեկի խնայած, իր բոլոր ուժերը կը տրամադրէ անոր հիւանդութիւնը բուժելու նպատակաւ: Ինչո՞ւ, քանզի սէրը կը ստիպէ զինքը որ այնպէս ընէ: Հայրենասէր մը ինչո՞ւ կը մտահոգուի իր հայրենիքի ցաւերուն համար, այդ ցաւերը իր անձնական ցաւերը նկատելով և իր հայրենիքի կարօտութիւնները իր անձնական կարօտութիւնները համարելով: Եւ, եթէ հարկը պահանջէ, իր անձը կը զոհէ նաև իր հայրենիքին պաշտպանութեանը համար: Որովհետեւ կը սիրէ իր հայրենիքը, սէրը կը ստիպէ զինքը որ այնպէս ընէ: Ուրիշ կերպ չի կրնար ընել:

Նմանապէս նոյն կարեկից սէրն է որ կը ստիպէ գնիսուս կամաւորապէս և թէ փոխանորդարար չարչարուելու մարդոց մեղքերուն համար, որպէսզի մարդկութիւնը աւելի մոնմ և աւելի բարձր ապրելակերպի մը առաջնորդուի և փրկութեան երկնային և ամենատենչալի շնորհներուն արժանանայ:

Սէրը երկու տեսակ է, կեղծ և իրական: Կեղծ սէրը չի գառնանար, չի զոհեր, չի շարժարուի, այլ իր յետին նպատակները և ակնկալութիւնները միայն կը հետապնդէ: Բայց իրական սէրը, լաւ եւ է ըսել աստուածային սէրը, տառապանքներուն մէջ է որ իր արտայայտութեան գագաթնակէտին կը հասնի: Քրիստոսէ առաջ ուրիշ կրօններ չկրցան յայտնարեիլ աստուածային այս խորունկ ու մաքուր սէրը: Իսկ երբ Քրիստոս աշխարհ եկաւ՝ իր անձին մէջ յայտնուեցաւ այս սէրը հանդէպ համայն մարդկութեան, առանց ցեղի ու դասակարգի խտրութեան:

Յիսուս կ'ըսէ. «Ես եկայ որ կեանք ունենան եւ ա՛լ աւելի ունենան»: Յիսուսի աշխարհ բերած այս ճոխ ու յաւիտենական կեանքը՝ որը ամէն մէկ քրիստոնեայ հաւատացեալի ժառանգն է, աստուածային սիրոյ կեանքն է: Այս կեանքին հիմնական օրէնքը համակ նուիրող, զոհարեող ու

տառապող սէրն է: Քրիստոնէութեան մեծ առաքեալը այս սիրոյն բնութիւնը կը նկարագրէ հետեւեալ բառերով. «Ամէր երկայնամիտ ե, եղից ե, չի նախտնիր, չի զոռոգանար, չի հպարտանար, անվայել վարմունք չ'ունենար, իրենը չի փնտրէ, բարկութեան չի գրգռուի, շարուրիւն չի խորհիւր, անիրաւութեան վրայ չի խնդար, հապաճումսութեան խնդակից կ'ըլլայ: Ամէն բանի կը հուսաւայ, ամէն բանի կը յուսոյ, ամէն բանի կը զիջանի, ամէն բանի կը համբերէ»: Յիսուս է որ աշխարհ բերաւ աստուածային այս մաքուր սէրը, ապրեցաւ զայն, քարոզեց, և ապա Դողգոթայի խաչին վրայ ալ գործնականացնելու յայտնեց զայն մարդկութեան:

Գ. — Յիսուս չարչարուեցաւ խաչին վրայ Իր վերկազմութեան պաշտօնի ի կատար հանելու համար. — Փրկագործութեան հիմնաքարը աստուծոյ այս զոհարեող ու տառապող սէրն է: Բնութեան մէջ ինչ յառաջդիմութիւն որ տեղի ունեցած է՝ տառապանքներու արդիւնքն է: Ասիկա տիեզերքի անյիշելի օրէնքն է:

Տառապանքն ալ սակայն երկու տեսակ է, անձնական և աշխարհական: Անձնական տառապանքը կեանքի բնութիւն, միջավայրի ու կեանքի պայմաններէն կը ըլլի, իսկ աշխարհական տառապանքը կամաւոր զոհողութեան ու ծառայութեան արդիւնքն է: Յիսուսի տառապանքը և կամ խաչին վրայ իր կրած չարչարանքը աշխարհական է, այսինքն՝ ուրիշներու վերելքին, երջանութեան ու փրկութեան համար կամաւորապէս յանձն առնուած ծառայութեան հետեանքն է: Ուրիշ կերպ չկայ, ուրիշներուն օգտակար ըլլալու համար կամաւորապէս տառապիլ անհրաժեշտ է: Բնութիւնը լեցուն է ասոր օրինակներով:

Դիտէ՛ բուսականի մը մէջ աճող վարդի թուիլը. մինչև որ մարդոց ուրախութիւն պատճառող գեղատեսիլ ու բուրմնաւետ վարդ մը հասցնէ, որքա՞ն ամրան արեւու վարդ մը հասցնէ, որքա՞ն ամրան արեւու կիզիչ ճառագայթներուն զէմ լինքզինքը կը պաշտպանէ, և ձմրան ցուրտին ու իր կեանքին սպառնացող բնութեան ուժերուն կը զիմարդէ ու կը տառապի:

Դիտէ՛ ծառ մը. մինչև որ մարդոց քիմքը անուշցնող քաղցրահամ պտուղ մը հասցնէ, որքա՞ն չարչարանքներ կը կրէ և կը պայքարի բնութեան զէմ:

Դիտել՝ մօր մը ենթարկուած տարապայ-
ման զոհողութիւնները։ մինչև որ մանուկ
մը տայ աշխարհի, որքա՛ն երկունք կը
քաշէ, կը տառապի ու կը զոհաբերուի, և
նոյնիսկ երբեմն ալ իր կեանքը վրայ կու-
տայ։ Յորենի հատիկ մը մինչև որ չմեռնի,
ըստ Աւետարանական բացատրութեան, չի
կրնար նորանոր հատիկներու ծնունդ տալ։

Յառաջդիմութիւնը և կամ վերելքը
բնութեան նպատակակէտն է. իսկ այլասի-
րութիւնը՝ յառաջդիմութեան նշանաբանը։
Եթէ այլասիրութիւն տեղի չունենայ, այլ
խօսքով՝ եթէ ուրիշներու երջանկութեան
համար կամաւոր զոհողութիւններ յանձն
չառնուին, յառաջդիմութիւնը կը դադրի,
և եթէ յառաջդիմութիւնը դադրի՝ բնու-
թեան մէջ կեանքը կը վերջանայ։ Ուստի,
ինչպէս Յիսուս մեզի համար զոհած է,
մենք ալ պարտինք ուրիշներուն վերելքին
համար կամաւորապէս զոհել, որպէսզի
աշխարհը աւելի լաւ աշխարհ մը ըլլայ։
Ասիկա Աստուծոյ այս ընդարձակածաւալ
տիեզերքին հիմնական օրէնքն է։

Մովսէս Իսրայէլի ժողովուրդին ազա-
տարարը եղաւ երբ քաղեց այս ճամբայէն։
Որքազան Մատեանը այսպէս կը վկայէ իր
մասին. «Մովսէս երբ մեծցաւ, չընդունեց
Փարաւոնի աղջկան որդի կոչուիլ։ Քանզի
աւելի աղէկ սեպեց Աստուծոյ ժողովուրդին
(իր ազգին) հետ չարչարուիլ, քան թէ մեղքին
ժամանակաւոր զուարճութիւնը վայելել, եւ
աւելի մեծ հարսութիւն սեպեց Քրիստոսի
նախասինքն՝ քան թէ Նփալսոսի զանձեռն»
(Եբր. ԺԱ. 24-26)։ Ոչ միայն իր ժողո-
վուրդը Նփալսոսի գերութենէն ազատա-
գրեց, այլև քառասուն տարի անապատին
մէջ իր ժողովուրդին հետ եւ իր ժողովուր-
դին համար չարչարուեցաւ և որով անոնց
վերելքին ու երջանկութեան պատճառ եղաւ։
Իր ազգասիրութիւնը և աստուածասիրութիւնը
նախկին զինքը այսպէս ընել, ուրիշ կերպ
չէր կրնար ընել։ Աէրը՝ իրական սէրը կը
տառապի ու կը չարչարուի այսպէս, և այս
տառապող սիրոյն մէջ է որ Աստուծոյ կը
փառաւորուի և կը յայտնուի մարդոց։

Երբ Աստուծոյ Գողգոթայի խաչին վրայ
Յիսուսի կրած չարչարանքներուն մէջ իր
փրկարար, զոհաբերող ու տառապող սէրը
յայտնեց մարդկութեան, այդ օրը կրօնից
պատմութեան մէջ նոր էջ մը բացուեցաւ,
աշխարհի քաղաքակրթութեան պատմու-
թեան մէջ նոր դարապլուխ մը սկսաւ և

բովանդակ մարդկութեան առջև վերելքի ու
փրկութեան շխալ ճամբան հարթուեցաւ։

Անգլիացի ծանօթ եկեղեցական Չարլզ
Քինկլի կ'ըսէ. «Որքան բարձր է երկինքը,
նոյնքան բարձր է Քրիստոսի խաչը։ Որովհե-
տեւ երբ Քրիստոս բազկաճարած խաչուեցաւ
անոր վրայ՝ երկինք վար իջաւ եւ երկիր
վեր բարձրացաւ։ Իսկ ուրիշ Անգլիացի ե-
կեղեցական մը՝ Ուիլիամ Թամս, այսպէս
կ'արտայայտուի. «Քրիստոնէութիւնը առանց
խաչի կը կոտնցնէ իր նշանակութիւնը։
Քրիստոնէութեան գերակայութիւնը միւս
կրօններու վրայ ուրիշ բանի մէջ չի կաշ-
նար բայց եթէ Քրիստոսի խաչին և անոր
վրայ արտայայտուած Աստուծոյ տառապող
սիրոյն մէջ՝ որ մարդոց փրկութիւնը ապա-
հովեց։

Գ. — Խճէ պէտք է ըլլայ մեր դիրքը այս
ճառապող սիրոյն հանդէպ. — Այս ուղղու-
թեամբ նախ պէտք է նկատի առնել թէ
Յիսուս, մեր փրկիչը, մեզի՝ համար չար-
չարուեցաւ Գողգոթայի խաչին վրայ։ Մենք
մեղանշեցինք՝ բայց ինք պատժուեցաւ,
մենք մեր մեղքերով խաչ մը չ'իննջինք՝ և
ինք մեր մեղքին խաչը կրեց։ Երաւցնէ
անիկա մեր ցաւերը վերցուց եւ մեր վիշտերը
իւ վրայ առաւ, եւ մենք զանկալ վիրաւոր-
ուած, Աստուծոյ զարնուած ու չարիքի հան-
դիպած սեպեցինք։ Բայց անիկա մեր մեղե-
րուն համար վիրաւորուեցաւ եւ մեր անօ-
րէնութիւններուն համար ծեծուեցաւ, մեր
խաղաղութեան պաթիքը անոր վրայ եղաւ,
եւ անոր վերքերով մենք բժշկուեցանք» (Ե-
սայի, ԾԳ. 4-5)։ Ինքը միտա՝ որպէսզի
մենք ապրինք. Պէտք է գիտնանք ասիկա
որոշապէս։

Երկրորդ մեր ընելիքն է գնահատել
մեզի հանդէպ ցոյց տրուած այս տառապող
ու փրկարար սէրը, հետեւեով Յիսուսի
հետքերուն։ Անիկա կ'ըսէ. «Ով որ կ'ուզե-
իմ ետեւէս գալ, բոլ իր անձը ուրաւող, եւ
իր խաչը վերցնէ ու իմ ետեւէս գալ» (Մրկ.
Ը. 24)։ Քրիստոնեայ ըլլալ խաչ կրել ու
Քրիստոսի օրինակին հետեւիլ կը նշանակէ.
Պէտք չէ մեր կրած խաչը բնա մը նկատել,
այլ պէտք է սիրով տանիլ զայն։ Ըստ Թոմ-
մաս Քէմբրայի, «Եթէ խաչը շիտակ կերպով
ստուի, ոչ թէ մեզի բն է՝ այլ նեցուկ մը
կոթնելու եւ ապաստանաւան մը պատը-
պարուելու»։ Իսկ Պողոս առաքեալ կ'ըսէ.
«Խաչին քաղաքիւնը կոտորածներուն հա-
մար յիմարութիւն է, իսկ մեզ՝ փրկուած-
ներու համար Աստուծոյ զօրութիւնը» (Մ.
Կորնթ., Ա. 18)։

ՊԱՅՔԱՐ ԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

«Քաջալեկեցաւ, զի ես յաղբեցի
աւթարմի» (ՅՈՒԷ. ԺԶ. 33):

Սաչն ալ սակայն երկու տեսակ է. անձնական և աշխարհական: Բխուս ոչ միայն իր անձնական խաչը կրեց, այլ կրեց նաև աշխարհական խաչը: Մենք ևս պէտք է օր սիրով կրենք թէ՛ մեր և թէ՛ օրինչներուն խաչը. որպէսզի Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտ ըլլանք: Քրիստոսն ալ կոչուել և օրինչներուն խաչը կրելէ խոստովելով՝ Քրիստոսի ոգին ուրանալ է պարզապէս: Եւ կը որքան օրինչներու փրկութեան համար կամաւոր զոհողութիւններ չանձն առնէ՝ կամաւոր զոհողութիւններ ապահոված և Քրիստոսի հետքերուն վրայէն քայլած կ'ըլլայ: Ամէն իրական Քրիստոսեան կեանքին մէջ Գողգոթա մը կայ:

Այն օր իբրեւ Քրիստոսեան աշխարհական կեանք մը պիտի ապրի, օրինչներուն օգտակար պիտի ըլլայ, մարդկութեան վերելքին ու երջանկութեան պիտի նպաստէ: պէտք է սպասի, պէտք է վառնուի, պէտք է հաւնի և զոհարելու: Երեսն այս ճամբայէն քայլեց. իւրաքանչիւր ճշմարիտ Քրիստոսեան հաւատացեալին համար ալ այն է շիտակ ճամբան:

Երբ ընելիք օրին մէկ բանն ալ է Երեսն այս տառապող ու փրկարար սիրոյն առջև խոնարհելու ու անկէ ներշնչուելու հոգեօրակէս: Քանզի այս սիրոյն առջև կա՞յ արդեօք սիրտ մը որ չի հալիր: Կա՞յ մեղաւոր մը որ չի զգտատանար, կա՞յ այս աշխարհի հաճոյքներուն գերի եղած անձ մը որ չարկնար, և վերջապէս կա՞յ մեղքի ծանր բեռան տակ յոգնած ու ընկճուած մէկը որ ապաշխարութեան վրայ չխորհէր:

Երբ կը մնայ ուստի հաւատարմութեան Գողգոթայի խաչի պատուանդանին և տիրանալ փրկութեան օրհնութիւններուն: Որքան հարկաւոր ու հազարաւոր մարդիկ երկու հազար տարիներէ ի վեր նոյնը ընելով նորոգուած կեանքի մը տիրացած են, վայելելով մտքի կատարեալ անդորութիւն, սրտի կատարեալ խաղաղութիւն և հոգեկան կատարեալ երջանկութիւն: Ո՞վ պէտք չունի աստուածային այս օրհնութիւններուն, անհատները, ընտանիքները, ազգերը, կառավարութիւնները, ամէնքս ալ պէտք ունինք և կարծաւ կը քաշենք անոնց՝ որոնք մեզի համար կարելի եղած են տրուել շնորհիւ խաչին վրայ Երեսնի կրած չարչարանքներուն:

ԳՐ. Ա. ՍՍՐԱՅԵԱՆ

Ֆեզնո, Գալիք.

Տարակոյս չկայ թէ կեանքի մէջ ձեռք բերուած ամէն յաղթանակ ճիշդ մը կ'ենթադրէ և որոշ յաջողութիւն մը կ'ապահովէ երթակային ու յաճախ նաև անոր անմիջական կամ հետագայ շրջանակին ալ համար: Երթակային կան սակայն որոնց իրազորութիւն մէջ մեծ դեր կը խաղան բախար, զիպուածը, ճակատագիրը, և հետեւորդ նուազ դժուարութեամբ նուաճելի են մարդերէն: Կան օրինչներ՝ որոնց ապահովումը մեզմէ կը խլէ մեր ուժերուն լուսագոյնը ու երբեմն մեր կեանքն իսկ: Բայց կարեորը այս չէ: Այլ թէ ի՞նչ է այդ յաղթանակներէն ապահովուածը զանոնք իրազորութիւններուն համար:

Բայց ի՞նչն է որ մարդերը կը մղէ պայքարելու այս աշխարհի վրայ, այդ պայքարէն յաղթանակ կամ պարտութեամբ դուրս գալու համար ի վերջոյ: «Կեանքը պայքար մըն է», ըսուած է շատ իրաւամբ, ինչպէս նաև «Կեանքի մէջ յաղթելէն աւելի պայքարելն է կարեորը»: Վասնզի տառնց պայքարի չկայ յաղթանակ ու ասանց յաղթանակի չկայ վարձատրութիւն ու երջանկութիւն:

Կեանքի պայքարը սակայն ունի իր բազում երեսները: Պայքար կայ կրօնական, քաղաքական, տնտեսական և այլ գեղիներու վրայ: Պայքար՝ արդարութեան ու ճշմարտութեան համար ու նաև անձնական ճղճիմ շահերու և հեշտ ու վաղանցուկ վայելքներու ի խնդիր: Ու նաև պայքար՝ ճշմարտութեան դէմ, հոգիին դէմ, ևստուծոյ դէմ:

Եւ ճշմարտութիւն մը թաքնուած է մեր պատմութեան մէջ սովորականացած սա հաստատումին մէջ թէ «Վարդանանք թէ և Երեսն պարտեցան, բայց բարոյապէս յաղթեցին»: Զի, ինչպէս տեսնենք, մէկէ աւելի են շահուած յաղթանակները աշխարհի վրայ, ու անոնցմէ ազնուագոյնն ու կարեւորագոյնն է հոգիին տարած յաղ-

թանակը մարմինն ու անոթ խորհրդանշում աշխարհին վրայ. այլ խոսքով՝ բարոյական ուժերու յաղթանակը նիսթական ուժերու վրայ:

«Ես յաղթեցի աշխարհին»: Տարօրինակ պիտի չթուէ՞ր մեզմէ շատերուն այս հաստատումը առաջին անգամ, ու մեզմէ մէկ պիտի չմղուէ՞ր հարցնելու իսկոյն. բայց ինչո՞ւ պայքարիլ աշխարհի դէմ, ու ի՞նչ պէս յաղթական դուրս գալ այդ պայքարէն: Երբ գիտենք թէ որքան աղամանդեայ նկատրագիրներ ու ամբաստարիտի հաւատքներ փչրուած են անկանգնելիօրէն կեանքի ահեղաշառաչ փոթորիկներուն դէմ: Երբ գիտենք թէ Չարը, սքողուած հազար ու մէկ մողիչ երեւոյթներու վերեւ, դարանակալ կը սպրտէ մեր ամէն մէկ քաղաքիսին, մեզ իր կոտորէն լծելու, իր գերին դարձնելու համայնակուլ տենչով: Երբ գիտենք թէ ի՞նչ կտրգի դժուարութիւններ կը սպասեն մեզի նոյն այդ Չարի սողորանքներուն դիմակալելու, մեր մարդկային ակար ուժերով անոր լէզոններուն քիրտ զօրութեան դէմ ճակատելու ագնիւ՝ այլ առաջին անգամ յուսահատեցուցիչ թուող արարքին: Ու սխալած չենք ըլլար յաճախ Վասնդի ակներեւ ու անխուսափելի պիտի ըլլայ պարտաւթիւնը եթէ չունենանք մեր հետ զօրութիւնը Ս. Հոգիին, առաքեալին բռնեցով՝ եթէ հազամ չըլլանք զգապառազինութիւնն Աստուծոյ: Եթէ չկիրարկենք այն բոլոր միջոցները՝ որոնցմով Քրիստոս կրցաւ փառաւորապէս յաղթանակը տանիլ աշխարհին վրայ:

Բնական է որ միշտ յաղթելու անկալութեամբ մարդ պայքարի ելլէ բոլոր այն ուժերուն դէմ՝ որոնք իրեն, կամ, եթէ կտրեկից ու բուս սրտի տէր անհատ մըն է, իր շուրջիններուն, ազգին կամ մինչեւ իսկ մարդկային միւս ընտանիքին երջանկութեան ու յառաջգիտութեան ճամբուն վրայ խոչընդոտ մը իրեն կը կենան: Այսպէս, պայքարողներ եղած են ամէն ժամանակ և ամէն ազգերու մօտ, ազիտութեան դէմ, հիւանդութեանց դէմ, բռնապետութեան ու քաղաքական միապետական վարչակարգերու դէմ: Այս բոլորը գովելի ու քաջալերելի են. սակայն այս բոլորէն աւելի ու առաջ հարկ է պայքարիլ աշխարհին դէմ, որմէ

ետք միայն յաղթանակի լուսաւորա ճամբն պիտի բացուի մեր առջեւ պայքարի վերջիչեալ մարդերուն մէջ ես:

«Խնդրեցէք նախ դարձաւ թիւնն Աստուծոյ», ըսած է Քրիստոս, ու անկէ ետք որ մեր միւս պահանջները պիտի գոհացունեն:

Եթէ ստոյգ է որ մարդս միշտ ու միայն կը պայքարի իր թշնամիներուն դէմ (եթշնամին ուրիշ բան չէ բայց եթէ մարմնացումը մեղի դէմ դառող, մեղի չարիք նիսթող ոյժին), պէտք է մօտեայ սակայն թէ մարդուս մեծագոյն թշնամին իր անձն է իսկ. իր սեռը, կամակոր ու կամչոտ յաճախ, որուն անսանձելի փափաքներուն ու կրքոտ տենչերուն գոհացում տալու իր առաւելագանց ջանքերուն մէջ յաճախ իր հոգիին հետ վրայ կու տայ նաեւ իր Ֆիդիքը: Ու պայքարելէ առաջ արտաքին ու անցաւոր ուժերու, թշնամիներու դէմ, հարկ է պայքարիլ մեր մէջ բոյն դրած այդ քանդիչ ու ժխտական ուժին դէմ՝ որուն զերը նման է քաղաքական մարդի մէջ ներքին թշնամիի, դաւաճանի զերին, և որ շատ աւելի աղիտաբեր և որուն յառաջացուցած վտանգը շատ աւելի այժմեական ու ճակատագրական է քան արտաքին թշնամիէն եկած որեւէ հարուած: Ու «աշխարհքը», որուն յաղթած ըլլալու փառքը ունեցաւ Յիսուս, խորհրդանշին է նիսթին ու Չարին զօրութիւններուն՝ հակադրուած հոգիին ու անկէ բխող քաղաքական առաքինութիւններուն: Զե՞ որ Յիսուսը փորձող Աստուծոյն իսկ բռնեցով, աշխարհի ամէն իշխանութիւններն ու փառքերը անոր են տրուած (Ղկս. Դ. 6): Ու մեր շարականի բռնեցով, «Ամենայն տուրք բարիք և ամենայն պարգևք կատարեալք ի վերուստ են իջեալք»:

Այս առնչութեամբ պէտք է մօտեայ թէ մարդ արարածը երկու տարբեր էութիւններու քաղակցութեամբ գոյաւորուած միութիւն մըն է: Եւ այդ զոյգ էութիւններէն միայն պահանջներուն անտեսումը կը խաթարէ ներդաշնակութիւնը իր զգացումներուն ու կը վրդովէ խաղաղութիւնը իր ներաշխարհին:

Հոգիւն. կրնա՞նք անտեսել անոր պահանջները առանց երբեք այցուելու ներքին խոռովի այն վիճակէն՝ ուր մեր խղճին անսուտ ձայնը բողոքի աղաղակող սաստմը

իրեն կը փոթորկէ մեր էութիւնը: Ամենէն աւելի իրենք զիրենք անկրօն դառնողներն իսկ չեն կրցած լռեցնել արդարութեան այդ ձայնը:

Ամէնքս ալ գիտենք պատմութենէն թէ որքա՞ն տեսած են ի՞նչ շահ ապահոված է զայն զլուս հանողներուն ու անոնց անմիջական շրջապատին, անպէ՛ն ու անմեղ թիւիւներու արեան գնով ապահովուած միլիոններու Ազեքսանգրի ու Ճէնկիդ իտալի, Լէնկիթուրի ու Նափօլէօնի, Թէ ի՞նչ է եղած կարգ մը երկիրներու մէջ անկրօն ու սկեպտիկ փրկափառութեանց յաղթանակէն նոյն այդ երկիրներու ժողովուրդներուն ապահովուած բարիքը: Աւելորդներուն հաշուով, ի՞նչ է եղած հետեանքը շատ մը երկիրներու մէջ տղիտութեան կամ առաջան հրահրութեանց մանրէներուն ղեմ հրաշապան գիտերով կատարուած յաղթանակներուն՝ երբ պակասած է զօրութիւնն ու կամքը նոյն այդ աշխարհականներուն՝ իրենց այդ յաջողութիւններուն միացնելու համար նաեւ «աշխարհի» վրայ տարուած փառաւոր յաղթանակը: Առանց որուն՝ ապահովուած միւս յաղթանակներն ալ կը թան ենթակայ փտանգուելու, երբեմն նոյն այդ նուաճումներն իսկ արձանագրող ժողովուրդներէն: Վկայ՝ զոչ համաշխարհային պատերազմները, ուր ծաղկեալ քաղաքակրթութիւն մը զոհ գնաց մարդուն անասնային ու անասնած բնագոյններուն:

•••

«Եւս յաղթեցի աշխարհի»:

Ի՞նչ անխառն վստահութիւն ու արդար գոհունակութիւն կայ Յիսուսի արտասանած այդ բառերու ետին: Աւ մանաւանդ, Գողգոթայի ա՛յնքան մօտալուտ ու տրտում հեռանկարին դիմաց ի՞նչ արիւթիւն, սրմէ բաժին հանել կը փորձէ Իր աշակերտներուն, և որով խանդավառել կը ջանայ հոգեւոր իրողութիւններու հանդէպ զիս նոր բացուած ու մեծ անակնկալին առջև ընկնելու ու մինչև իսկ զինք առանձին թողելու, ուրանալու աստիճան վեհերոտ հոգիները անոնց: Բայց քաջ է Ան ու անյողգող՝ գերազույն յաղթանակը տարած ըլլալու գիտակցութենէն բխող վստահութեամբ մը: Աւ ի՞նչպէս կրնար այդպէս չըլլալ, յաղթելէ ետք բովանդակ մարդկային պատմութեան ընթացքին իրեն անլուծելի խոչընդոտ ու գերազույն կնճիռ նկատուած Մահ-

ուան: «Մահուամբ զմահ կոխեաց», «Եւս յաղթեցի աշխարհի» յաղթանակները: Աւ մեր Ժամագրքին մէջ բազում են անխառնութիւնները Յիսուսի տարած աշխարհականին: «Զօուրք, զհրաշխիւ և զյաղքով զյարութիւնդ քո...», «Հոր, յալքով, սքանչելագործ», և այլն:

«Աշխարհի» վրայ տարուած այդ յաղթանակով ապահովուած բարիքներուն անփոխարինելի վայելքը արուեստը հետագայ դարերուն բոլոր անոնց՝ որոնք կրցան հոգեւոր այդ պայքարէն, առաքելին բառերով՝ սքանչելագործութեան յաղթական գուրս գալ:

•••

Պայքարը եթէ քառայական արժէքներու և ազնիւ սկզբունքներու համար է մղուած, առանց շահագէտ նպատակներու և սին ու ժամանակաւոր փառքերու հետապնդման, ուշ կամ կանուխ կը պսակուի յաջողութեամբ: Ի՞նչ փայլ թէ այդ յաջողութեան բարիքները վայելելու առանձնաշնորհումը վիճակուի նոյն այդ պայքարողներու որդիներուն կամ թոռնորդներուն: Վարդանանց մղած պայքարով հետապնդուած սրբազան նպատակը յաղթանակեց աւելի քան երեսնամեակ մը վերջ միայն, ու ամբողջ դարեր պէտք եղան յաջողութեամբ պսակելու համար, օրինակ, իտալացի ու յոյն ժողովուրդներուն քաղաքական անկախութեան ու ազատագրութեան համար անձնուիրաբար մղած պայքարները:

Պատմութեան մէջ պանդան յաղթանակներով ձեռք բերուած բարիքները անցաւոր եղած են միշտ ու կրննական: Այլ Քրիստոսի կողմէ աշխարհի վրայ՝ շահուած յաղթանակին պտուղը եղող Քրիստոնէութիւնը ո՛չ միայն կրցած է գոյատևել՝ կուրծք տալով դարերու արհաւիրքից փոթորիկներուն, այլև ծաղկած ու ծաւալած է շարունակ, ընդարձակելով իր տիրապետութեան սահմանները խաւարակուս Աֆրիկէի կամ հեռաւոր Չինաստանի խորերը ապրող ժողովուրդներու մինչև:

Պատմութիւնը՝ չէ արձանագրած տակաւին ու պիտի չարձանագրէ ալ երբեք աւելի մեծ ու փառաւոր յաղթանակ մը՝ քան Քրիստոսի մահով ու յարութեամբ նոյն այդ մահուան ու աշխարհի վրայ տարուած հրաշալի յաղթանակը:

ԳԵՌՐԴ Ս. ՃԻՆԻՎԻՉԵԱՆ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԲԸՑԻՆ ՄԵՁ

Ա.

Յառ կայ հոգույս մէջ,
 Իր մօրմէն զատուած սրդու մը նըման,
 Զի երազներուս եւ նըմաւորութեան
 Միջեւ կ'երկարի,
 Անարգարութեան ըսուերն անսահման,
 Կեանքին չափ ըսոյզ, մահուան պէս դաժան:

Ու փախչիլ կ'ուզեմ,
 Աւերահէն այս նեղ եւ մարդերէն զարե,
 Որոնք իրենց նիղն բեռն հանոյններուն,
 Մըքիւններու պէս շաղկած հեւ ի հեւ
 Կը տանին այլուր,
 Ուր մահն ու ծընունդ կըրնան շրջադարձի
 Այնքան դիւրութեամբ:

Կեցած եմ այսպէս օրերուն դէմ չար,
 Տըրտում բայց խաղաղ,
 Տերեւ մը ինչպէս բոցերու դիմաց.
 Ինծի կը քրքի քէ շուրջս ու հեռուն,
 Ծովերէն անդին, լեռներու ետին,
 Մարդեր քաղաքացիներ անապատին,
 Կը նային ինծի աչքերով մահուան:

Բ.

Արդարութիւն, սէր, գեռ մինչեւ երէկ,
 Բառեր կենդանի,
 Հովերու դիմաց մոմեր դողդոջուն,
 Եւ մեր օրերու նամբուն՝ անսահման,
 Կայաններ էին քաղցր ու մըտերիմ,
 Ընկերն ու եղբայր:
 Անցեալն ինձ համար գինի ըզգըլթիչ,
 Ու ներկան երգ մը քաղցր ու ներդաւանակ,
 Ապագան հրնչուն լրտութիւն մ'աղաւթ:

Կոտրած են հիմա նեցուկներս ամէն,
 Հաւասք, յոյս ու սէր,
 Զըրազս ալ չունի բոցն իր երբեմնի,
 Գիշերուան դէմ խոր,
 Սըրտազեղումի, ըզմաղանքի տեղ,
 Կը հոսի սըրտէս լրտելեայն արիւն:

Ու կ'իջնէ գիւեր,
 Կապին մը ինչպէս աչիւն անսահման,
 Կը գրցուին անմուն վիշերու վրայ
 Դուռ ու պատհան:
 Բայց հոգիներուն կը փրոտի յանախ
 Երազ մ'անանուն,
 Ծիածանն ինչպէս անձեռներէն վերջ.
 Երբ անդին հազար տեղեր կը մարին,
 Ճրագներու պէս հովերու դիմաց,
 Չեմք մը ռեկացած վերմակի տակէն
 Դուռն կը կարկառուի,
 Պրկուած կեանքի դէմ, անգութ եւ դաժան:

Արեւին ներքեւ մեր այս աշխարհին,
 Փրբուր մը կարօտ, բաժակ մը գինի,
 Բիւր նիւաններէ կը հետապրնդուի.
 Աղիքի պայքար, կըռիւ տկուայի.
 Արդարութիւն, սէր, խիղճ ամենաբաւ,
 Բառեր են դատարկ,
 Մեր հոգին ընող ազան, հեղգ ու վաս:

Մարդն այս ապիրաս,
 Որ կարն արեւին փոխեր է թոյնի,
 Գիտէ պատրաստել խաղողէն գինի,
 Փոխել ջուրն լոյսի, երազն՝ իրաւի,
 Թրքնամին՝ եպօր, վիշեր՝ ծիծաղի,
 Եւ մահուան դիմաց օրօրէլ սիրեն իր
 Գալիքի երգով:

Տակաւին երէկ,
 Աշխարհ փանգելու մոլուցքով դրժխեմ,
 Գրքաւ Ռուսնիւմ, Ռասիւմ լուսաւոր,
 Հիւլէն անտարազ եւ սրլափն անմաւ,
 Որ կըրնայ կրքել անջրգոյն անհուն,
 Հասնիլ ապահով լուսնի դուռներուն:

Չարութեան իշխանն մարդն ապերասան,
 Չի գիտեր սակայն,
 Կեանքի անդժուածն, զապնիք մահուան,
 Մեր երազներուն վերին անսահման
 Դիակներով մեր տակաւին կ'աղբուրն
 Հողերն այս երկրին,
 Բայց չէ սքըռած մեզ գիտնալ բառն յետին՝
 Մեր նախազգրին:

Ե.Գ.Ի.Վ.Ա.ԲԴ

1958, Ամենան

Գ Ե Ք Ս Ե Մ Ա Ն Ի՛ :

ԵՂԻՎԱՐԴԻՆ

«Նո՛ր ըստանչիլի՛ ալսօր տեսնեմք յաշխարհի,
ի մէջ հողեղինաց . արարածի՛ Արարչին բազա-
նութեան խորհին զխորհուրդ» :

ՇԱՐԱԿԱՆ

Գեքսեմանի՛, սրտում բաժակ արխնի,
Ուր սիրս մ'անմեղ, երկինքին դէմ ֆրեմաթո՛ւ՝
Ծունկի եկած՝ անդոհանքով կ'արխնի,
Աստուածային սիրոյ հազած ձորձ ու շոր :

Գեքսեմանի՛, վաս մասնութեան դա՛ւ, համբոյր .
Կեղծիքի եւ ուրացութեան՝ անարի
Գիւերիդ մէջ, զարհուրանքի մահաբոյր
Ողբերգութիւն մ'անհունօրէ՛ն կ'երկարի :

Գեքսեմանի՛, մութ պարսէզ սեւ եղեռնի,
Ուր Աստուած մը, նո՛ր սխանչելիք, երկրաւոր
Հոգիներու նայուածքին ճակ կը մեռնի
Եղեռնական, պիղծ համբոյրին մէջ անօր՝

Որուն համար, պահ մը առաջ, մեծ խորհուրդ,
Բարեկամի բացաւ սիրքը սրտասուց,
Եւ կաթեցուց բաժակին մէջ անյազուրդ,
Մըսի մախուր ակէն պոս մը արտասուք :

Գեքսեմանի՛, մահու բաժակ՝ մեկուսի
Չորի մը մէջ, ուր կեանք մ'անհա խորհալուած,
Արտասուացող զոյգ սպերով Յիսուսի,
Յոգնաբախիծ՝ կը պաղասի առ Աստու՛ծ ... :

Հայրը՝ վերէն, Որդոյն նախին՝ մեծ Յոյսին
Կուսայ համբոյրն միացումի, յարութեան,
Թէ՛ օր մը հոն՝ պիտի ըլլան միասին,
Անմեկնելի՛ յախտեանէ՛ յախտեան :

Գեքսեմանի՛, մեհաղալար ձիթենի՛,
Հոգիներու վրայ կարող յոյսի ձէք,
Երբ օր մը՝ նոր հագնիս փառքդ հայրենի,
Յարութեան յոյս մըն ալ պահէ մեզի գէք :

Գեքսեմանի՛, սրտում պարսէզ սեւ հողի :
Մութ, անատ, մըռայլ խորհուրդ մը ընդմիջ,
Յնդայի հէտ պիտի լայ ու կողկողի
Երկինքն ի վեր, դարեւոյ դէմ ամբարձրէ :

(Պէյրոս, 1963)

ՀՄՍ.ՅԵՍԱԿ ԳՐԱՆԵՍՆ

ՀԱՅՈՑ ԼՈՅՍԻ ՓԱՐՈՍ

Վեն, պաշտօնական սուրբն ոսկեզոծ
Պաշտան դրեցիր արտոլ ալեկոծ ...
Փոխեցիր պալատն պերն, արայական,
Ու սիրով մսար խուցը վանական:

Հաննարեդ շուքով Հայոց աշխարհում,
Երեսան եկար հինգերորդ դարում,
Գիսատը աստղի հրավառ լոյսով
Փայլեցրիր Հայկեան լեզուն տառերով:

Հիմնադիր եղար Հայ դպրոցներին,
Ու փառոս անեւ՝ գիտականներին,
Որոնք շահեցին անուն պատուական,
Ու վառ պահեցին լոյսիդ վառարանն:

Վարար գետի պէս տառնալեց դարերից
Քո զործն է հոսում Հայոց գրիչից,
Ու քո հնարած անմահ տառերով,
Գոհար է բխում գոհար բառերով:

Դու յաւերժացրիր Հայկական լեզուն,
Ինչպէս վառ աստղի ցոլք շողողուն,
Զբոլիւր ձուլուեմք, յաւերժ վերջանանք,
Ու լոկ պատմական յուշերում մնանք:

Սուրբ Մեսրոպն ես դու, մտքով արաքեւ,
Որ ընդգրկեցիր պայքարն յարաքեւ,
Ու զսար Հայոց հոխ, բազմահնչիւն
Տառերն ոսկեայ, տառերն գեղազոյն:

Մ. Դ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Կովկաս, 2 Հոկտ. 1961

ՀՌՈՎՍԵԱԿԱՆ ԿԱԹՈՒԿ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՃԻԳԸ

Հռոմի մէջ տեղի ունեցած վատիկանի երկրորդ Տիեզերական ժողովը, առ այժմ կարճ զաղարով յետաձգուած, պատմութեան մեծագոյն և թերեւս ալ ամենէն նշանակալից կրօնական ժողովն է։ Ասելի տպաւորիչ են իր յեղաշրջող նպատակները քան միջնադարեան փառքը, ի յայտ եկած իր քաջման տառն, անցեալ Հոկտեմբերին — լրիւ բարեկարգում և վերանորոգում Հռովմէական կաթոլիկ եկեղեցւոյ, որ եթէ իրականանայ պիտի ազդէ աշխարհի 500 միլիոն կաթոլիկներու կեանքին ու կարգուսարքին, և ազնիւ հրաւեր մը համայն Քրիստոնէութեան, դարերէ ի վեր անջատուած իշարմէ (Պապին բառերով) «որսնելու և գտնելու այն միտքումը, որու համար Յիսուս Քրիստոս այնքան քնքածօրէն խնդրամատոյց եղաւ իր երկնասար Հօրը»։

Բազմազան բարեկարգութիւնն է ի վեր այսքան համարձակ ծրագիր մը չէր առաջարկուած որեւէ տեղէ։ Տր. Չարլզ Մալիք, նախկին նախագահ Միացեալ Ազգերու Ընդհ. ժողովին, իրաւունք ունէր ըսելու այս առիթով, թէ վերոյիշեալ «ժողովը կրնայ ամենէն կարեւոր գէպքը ըլլալ 20րդ դարուն, եթէ ոչ գալիք դարերու»։

Նկատելի է նախ իր նշանակաւթիւնը՝ նայինքն Հռովմէական կաթոլիկ եկեղեցւոյ համար, որ տակաւին կ'ընթանայ հիմնական այն կանոններով որոնք 400 տարի առաջ դրուեցան Թրէնթոյի ժողովին մէջ։ Պապի գաղափարով եկեղեցին այժմ խաչաձևուած դիւանագիտութեամբ և մեկուսացման սովորոյթներով, անտապ է ներկայ դարու պահանջին։ Ժողովին նպատակն է, ինչպէս կը խօսուի Հռոմի մէջ և ամենուրեք, «պատրաստել եկեղեցին վաղուան համար»։

Այսպիսի պատրաստութիւն մը նկատուին կարգ մը ներքին բարեկարգութիւններ, յիշելու համար քանի մը հարց միայն։ Ա) Նաւագումը այն կեդրոնացման, որ ունի վատիկանի կեդրոնական վարչական Մարմինը։ Բ) Կրճատումը թեմական սահմաններու և վերաշինումը վիճակներու, հակաշահելու համար այն տեղերը ուր առատութիւն կայ (ինչպէս Իտալիա, ուր 260 թեմեր կան 48 միլիոն կաթոլիկներու համար), նաւագութեան հետ (ինչպէս Արեւմտեան Գերմանիա, որ 21 վիճակներ ունի միայն 23 միլիոնի համար)։ Գ) Նախատեսում կրօնաւորներու տեղի լուր բաշխման, ուղղելու համար կացութիւններ, ինչպէս Լատին Ամերիկայի, ուր իւրաքանչիւր 10,000 հաւատացեալներու համար մէկ կրօնաւոր կայ, բողոքականով Միացեալ Նահանգներու հետ, ուր 800 ի համար կայ այդ մէկը։ Դ) Պաշտամանց պարզարանութիւն, հաւատացեալներու տեղի ըմբռնելի և նշանակալից ընելու համար դանսնք, նաեւ արտանութիւն յարմարցնելու մկրտութիւնները, ամուսնութիւնները և թաղման կարգերը տեղական լեզուներու, սովորոյթներու և կրօնական կիրառութեանց։

Այս բարեկարգութիւններէն շատերը պիտի մտքեին ընդդիմութեան կապանքները։ Պապականութեան մէջ զօրեղ խումբեր (բողկացած առաւելաբար տարիքին տուած Իտալացի կարտինալներէ, յայտնապէս հակառակ փափախութեան), ինչպէս նաեւ թեմականներ՝ Իտալիայէն, Սպանիայէն, Հարաւային և Կեդրոնական Ամերիկայէն, բարեկարգութեան կարիքը չեն տեսներ եկեղեցիէն ներս Իտալիայէն 430 եպիսկոպոսներ միայն քաւարկելու իրաւունք ունին, ընդհանուր 2700 գաւառներն վրայ։

Աւանդապահներու դէմ շարուած կը մնայ յառաջդիմականներու խումբը, 400ի մօտ: Յառաջդիմականները կուգան գըլ-խաւորաբար Հիւսիսէն, ուր Բողոքական խորհկարգութիւնը սկսաւ — Գերմանիա-լէն, Աւստրիայէն, Զուիցերիայէն, Հոլանտայէն, Ֆրանսայէն, Պելճիքայէն, Բրիտանիայէն, Արանտինաիայէն: «Յոյց պիտի տանք թէ բարեկարգութիւնը միայն Բողոքականներուն յատուկ չէ», ըսած է մէկը: Երկու կողմերու միջեւ, հաւաստա-կանութիւնը պահպանելու պիտի ըլլան թերեւ Միացեալ Նահանգներու 240 թեմակալ-ները:

Այս պարագային ի՞նչ պիտի ըլլայ դիրքը Պապին, որուն կ'իյնայ գերադոյն որչափ ժողովական բոլոր առաջարկա-թեանց: Իր՝ Եկեղեցին այժմէականացնե-լու դիտաւորութիւնը, զինք կը դասէ բարեկարգիչներու կարգին: Ժողովական երեք տարւածն բռնն պատրաստութեանց չըջանին, ինք պնդեց որ օրակարգի վրայ դուրսն այն բոլոր գլխաւոր նիւթերը ուրնք կը յազդէին կաթոլիկ (և նոյնիսկ ոչ կաթոլիկ) խիղճը: Իր Յունիս 1959ի Ընդհանրական Թագթիւն սկսելով՝ Պապը ճանչցաւ է որպէս ջատագովը ազատ արտայայտութիւններու: Ինք արժէք կը տեսնէ «զանազան գաղափարներու բող-խամէն առաջ կկող լոյսին» մէջ:

Մեծ Հայրապետին տմենէն աւելի յի-տապնդած նպատակն է կաթոլիկներու և ոչ կաթոլիկներու միջեւ բարեկամական և զարժակցական կլիմայ մը ստեղծել, որ պիտի յանդի ի վերջոյ բոլոր քրիստո-նէութեան վերամիացման: Պապ ըլլալէն վերջ իր առաջին զարեւրէն մին եղաւ ստեղծել Քարաւարութիւն մը Քրիստոնե-աներու Միութեան: Քարաւարութեան ալ պատասխանատու կարգեց Եկեղեցւոյ ամենէն հրապուրիչ անձնաւորութիւննե-րէն մին, կարաինալ Օկաւսթին Պէա, շատ զարգացած Գերման ծագումով Յի-սուսեան մը:

Իր ընտրութեանէն ի վեր զբիթէ բոլոր հրապարակային խօսքերուն մէջ, Յով-հաննէս ԻԳ. Պապը չնշտած է որ եկեղե-ցական բարեկարգութեան և վերանորոգ-ման գլխաւոր նպատակներէն մին պիտի

ըլլայ անհետացնել արգելքները կաթո-լիկ եկեղեցւոյ և իր անջատուած «Քրիս-տոնեայ եղբայրներուն» միջեւ: 28 Բողո-քական և Արեւելեան Օրթոտոքս «Էրտազ պատուիրականեր»ու ներկայութեանը բա-րիգալատեան իր խօսքին մէջ, ժողովա-կաններու ուղղուած, Պապը տկնայտնի զգացումով մը ըսաւ. «Կը մխիթարուիմ ձեր ներկայութեանէն: Արաիս մէջ կ'այրի փափաքը աշխատելու և տանջուելու՝ մօ-տեցնելու համար այն ժամը, երբ բոլոր մարդկանց համար Յիսուսի աղօթքը վեր-ջին Ընթրիքին (որ իրենք բոլորն ալ մի ըլլան) իր կատարման հասնի»:

Քրիստոնէական միացման մղումը ար-դիւնքը չէ, ինչպէս Պապը ըսաւ, անձի մը փափաքին: Հոսովմէական կաթոլիկ ե-կեղեցին յայտնապէս կը դանաւի աւելի մը վրայ որ կը բարձրանայ տանեակ տարիներէ ի վեր, և շատ մը կողմերէ: Հասանքը տմենէն աւելի երեւան կկած է Բողոքականութեանէն ներս, ուր անջատ-ման զգացումը այլեւ թառամող երեւոյթի մը կերպարանքը առած է:

Միացեալ Նահանգներու մէջ մանու-ւանդ, ոչ միայն շատ քննադատուած «ա-զանգներու բողոքապատկաւ»ը դադրած է, այլև նախապէս անջատուած եկեղեցիներ-ու մէջ այժմ ճիգ կայ համախմբուելու նոյն սեղանին շուրջ: Միացեալ Նահանգնե-րու Բողոքականութեան ընդհանուր թիւին (մօտ 64 միլիոն) մօտ 30 առ հարիւրը կը պատկանին նախապէս անջատուած և յի-տոյ միացած, կամ յարանաւանական գիծի վրայ միացման վրայ եղող խումբերու: Ներկայիս ամենէն աւելի խօսուած ու ցանկացուած միաւորումը Միացեալ երի-ցական, Մեթոսական, Բողոքական Եպիս-կոպոսական և Միացեալ եկեղեցի Քրիս-տոսի խումբերունն է, Միացեալ եկե-ղեցի Քրիստոսին ինքնին ըլլալով միա-թիւնը Աւետարանականներու և Բարեկար-գականներու՝ Ժողովականներու հետ:

Աւելի աշխատու եղած են Բողոքական միութիւնները այլ երկրներու մէջ, ինչ-պէս Գանատայի, Գերմանիոյ, Հնդկաս-տանի, Ճափոնի, Ֆիլիպինոյ կղզիներու, Ինտոնէզիոյ, Նիկերիոյ, Պանայի և Բա-տանիոյ: Իսկ Բողոքական բոլոր շարժում-

ներքին «բացահայտել ենք ի մերձեցում», ամենէն ապաւորիչը եղած է Համաշխարհային եկեղեցեաց Խորհուրդի կողմումը: Պաշտօնապէս կողմակերպւում մօտ 15 տարի առաջ, «Աշխարհը շատ զօրաւոր է բաժանուած եկեղեցեաց մը համար» նշանաբանով, ՀԵՄը իր ընկերային կողմակերպութեան մէջ քաշած է 90 երկիրներէ 201 եկեղեցեական մարմիններ՝ 300 միլիոն բազաքական և Օրթոտոքս անհատներ ներկայացնող:

Կաթոլիկ տիեզերականները բացարձապէս կը յայտարարեն թէ Բազաքականութեան այս ձգտումը «սրտը ազդեցութիւն է գործած իրենց իրար դադարած խորացնելուն և կեդրոնացնելուն մէջ»: Ուսեղ կաթոլիկ խումբեր զսլաւութիւն առած են ամէն տեսակ Բրիտանիաներու միջև լուսագոյն յարաբերութեանց համար աշխատելու, ինչպէս Միւսթինականները, Միացման Եղբայրները, և Մի Սուրբ Հորմումը Գերմանիոյ մէջ: Մանթրէալի Կարաինալ Բուլմիլէմէ վերջերս ըստւ որ «իրար դադար ընդհանուր կամք մը երևան կուգայ երկուստեք»:

Տակաւ կաթոլիկ աստուածաբաններ կը հրաւիրուին խօսելու բազաքական աւանդներէն, և բազաքականներ ալ՝ կաթոլիկներու: Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ կաթոլիկ-բազաքական «տիեզերական աշխատողներ» բազմաթիւ են: Եւ նոյնիսկ Միացեալ Նահանգաց մէջ, աւր այսպիսի փոխանակութեանց պաշտօնական քաջալերանքը թեթեւ է եղած, երկու դաւանանքէ Սուրբ Գրական ստանալներ բաժնած են տեսութիւններ, և աստուածաբաններ փոխանակած կարծիքներ:

Նման բարիկամեցողութիւններ ոչ միայն պատճառ եղած են հին թշնամութեանց անհետացման, այլև ցոյց տուած թէ երկու դաւանանքները իրարու սրբան մօտեցած են: Տր. Հանս Քաւնկ, Գերմանիոյ Թուրինգէն համալսարանի Աստուածաբանութեան կաթոլիկ փրոֆէսէօրը, իր «Ժողովը, Բարեկարգութիւն և Միութիւն» գրքին մէջ գրած է թէ «Տակաւ զիրար աւելի լաւ ճանչցող կաթոլիկներ ու բազաքականներ, զարմանքով զգացած են թէ սր աստիճան, հակառակ իրենց

տակաւին զսլաւութիւն աւանդող տարբերութեանց, իրարու կը նմանին»:

Իբրեւ տարացոյց, Քաւնկ կը նշէ դարբացող ակնածանք մը կաթոլիկ եկեղեցիներու Ս. Գրոց համար, չորք մը բազաքական օրհնարութեանց արդեւորումը նշանակելի նաւագումը հակա-բազաքական զգացմանց, կաթոլիկ աստուածաբաններու միջև տարածուել զիճարանութիւն «բոլոր հաւատացեալներու կղեր»ի դաւանանքին, և ամենէն աւելի, կաթոլիկ զննահատումը Բազաքական Բարեկարգութեան սրպէս կրօնական երևոյթ մը:

Յովհաննէս ԻԳ. ինք սրտազրկ փաղովի նկարագիրը, երբ ըստ Հոսովմական թեմերու կղերին փաղովի բացումէն քիչ առաջ. «Չենք փափաքիր սեւ մէկը դադարեցնել, պիտի չփարձենք հաստատել թիւով իրաւունք աւելի և ով սխալ էր: Պատասխանատուութիւնը բաժնուած է: Կը փափաքինք միայն ըսել, իրար գանգ վերջ զնենք մեր բաժանումներուն»:

Փաղովին մէջ ցարդ արամադրութիւն չէ եղած խաւատելու կարգ մը կաթոլիկ զիճիկի մտածումներէ և սովորոյթներէ, սրանք խաղալութիւն կը պատճառեն իրենց «անջատուած եղբայրներ»ուն, ինչպէս օրինակ՝ կաթոլիկ անթեփելի կանոնները խառն ամուսնութեանց մասին: Զօրաւոր կերպով առաջ կը տարուին նաեւ ոչ կաթոլիկներու համար մասնաւոր տարազութիւն աւանդող հետեւող կանոնները՝ կարգ մը նոր զճիւղներ կրօնական ապաստութեան մասին, Սպանիոյ պէս ծանօթընէն կաթոլիկ երկիրներու գէմ ուղղուած նրբութիւններով, աւր բազաքական փոքրամասնութեանց հանդէպ զիջողութիւնը նշանակելի չէ եղած: Պարզարանութիւն մը հին մտայնութեան «կաթոլիկ եկեղեցիէն դուրս չիք փրկութիւն», և աշխարհականներու զսլաւութեան, զերին ու պատասխանատուութեան բարձրացումին:

Բայց «միացում», այնպէս ինչպէս կաթոլիկները կը հասկնան զայն, կը նախատեսէ Կաթոլիկեւրոպական Միութիւն Հոսով և պապական հեղինակութեան ներքեւ, և Յովհաննէս Պապը կասկած չի թողուր այդ մասին: Իբրեւ հետեւեալ, խոսք խափանիչ արդեւքներ կը բարձրանան, երբ ուղղակի միութեան մասին խօսուի:

Մասնաւորաբար դժուար են կաթնիկ այն սովորոյթները և մտածումները որոնք անյեղաշրջելի են, դաւանորանական գիտնի վրայ հաստատուած ըլլալուն համար — օրինակ՝ ուժեղ չեշտը զոր կաթնիկ եկեղեցին կը դնէ Ս. Կոյս Մարիամի պաշտաման մէջ: Բողոքականներու համար, Մարեմականութեան այս պաշտամունքը, սուրբերու չափազանցուած յորդանքին հետ, կը նսւագեցնէ Քրիստոսի դիրքը:

Աւելի դժուար է Պապին անսխալականութեան և զերակայութեան դաւանանքը, որ սրահուեցաւ 1870ին: Թուրքիոյ Բաշնայ Աթենակարա Պատրիարքը, խօսելով Արեւելեան Օրթոտոքս եկեղեցիներու կողմէ, համարձակօրէն բտաւ որ Հռոմէական կաթնիկներու յօժարակամութիւնը պապականութեան համար նսւագած գերի մը ընդունման մասին «առաջին քայլը պիտի ըլլայ դէպի միացում Քրիստոսնէից միջև»: Բողոքականներու դիրքը ընդհանուր առմամբ Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին կողմէ արուեցաւ վերջերս. «Ես պիտի յօժարէի ընդունիլ Պապը որպէս նախագահ եպիսկոպոս, հառաջինն ի հաւատարմ», բայց ոչ որպէս անսխալական»:

Յառաջդիմական համոզումի առաջնորդներ ջանք չեն խնայեր այսպիսի խոչընդոտները «զարգի տակ դնելու»: Ասոր տեղ, անոնք կը կեդրոնանան միացումի և զարծակցութեան այնպիսի ձևերու վրայ, որոնք իրադարձելի են մօտիկ ապագային, եթէ երկուստեք Քրիստոսնէական

սգի ցոյց տրուի: Շեշտելով թէ ինչ պիտի նշանակէ եթէ 900 միլիոն Քրիստոնեաներ կատարելապէս միացած ըլլան հիւլէական գէնքերու, զինաթափման և խաղաղութեան հարցերու շուրջ, կարաինալ Պէա ցոյց կուտայ ընկերային աշխատանքը, միասնարական գործունէութիւնը, ընտանեկան և աշխարհական կեանքը, ուր գործօն գործակցութիւնը կրնայ հսկայ արդիւնքներ ապահովել:

Թէ առկէ անգին միացումը ո՞ր աստիճան կրնայ երթալ, կաթնիկ տիեզերականները համաձայն են Աստուծոյ ձգելու: Մինչ այն, Ժողովին մէջ յառաջդիմականները կ'ըսեն թէ բարեկարգական մեծ շարժումներ կան որոնք պէտք է ըլլան նախքան միացումի որեւէ խօսակցութիւն:

«Պատիկ գործերով չենք կրնար բաւականանալ, այսօր վերանորոգումը մեծ գործերու կը կարօտի: Ժողովը մեզի չի կրնար ամբողջ ճամբան տանիլ դէպի վերամիացում: Բայց եթէ անիկա մեծ յուսախաբութիւն մը պիտի չըլլայ այլ իրադարձումը մեծ յայտի մը, այն ատեն անիկա զմեզ պէտք է խոշոր քայլ մը առաջ տանի:

«Գլխաւոր նկատումը այն չէ թէ մենք աւելի լաւ պիտի դիտուինք Բողոքականներու կամ Օրթոտոքսներու աչքերով, այլ թէ աւելի լաւ պիտի դիտուինք յաշտ մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի»:

Հայկազուն

ՅՈՎԱՆՓ ՎՐԴ. ՄԱՄՈՒՐ

ԲԱՆՇԱԻՐԱԿԱՆ

ԱՍԱՐ ՍԵՐԱՍՏԱՑԻ

Ասար Աերաստացի բժշկին մասին եղած են այլևայլ գրողներ, ինչպէս,

1. — Հ. Արսէն Առքրեան, Պատմութիւն Հայ Բժշկութեան, Բազմապէս, 1881, էջ 33-37:

2. — Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան, Հետազոտութիւնք Նախնեաց Ռամկորէնի վրայ, Վրեհնո, 1897, էջ 448-517:

3. — Կ. Յ. Բասմաջեան, Ասար Աերաստացիի Բժշկարանը, Հայ Մշակոյթի Օր, Փարիզ, 1932, էջ 76-80:

Մենք այստեղ պիտի ներկայացնենք Ասար Աերաստացիին իբրեւ Գրիչ:

Նախ տեսնենք իր անունով մեզի ծանօթ յիշատակարանները:

Ա. — Թղ. 1618. — Զեռագիր Ս. Յ. Թիւ 743, Ժողովածոյ, Նաթրագիր:

1. — Թղ. 1ր. — Խրատք զեղեցկայարմար և ասակաւոր բանիւք ասացեալ յիմաստնոցն պէսպէս և ազգի ազգի կերպարանօք, խօսելի ի գէպ ժամու, ի հոգեւորն և ի մարմնաւորն, ի շահ և յօգտութիւն ուսումնասէր անձանց, զոր ի բազում և այլ և այլ օրինակաց ժողովեալ եղաք աստ: Իսկ որք ընթեանալ ի մխիթարական խրատուցս կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք զհաւաքող բանիցս, զյոգնամեղ և զանխմտա ծառայս Ասար Աերաստացիս, և Աստուած ողորմի ասացէք, զի թողցէ Տէր զբազում յանցանս մեր, նոյն և զյիշողացդ, և պարգեւեցէ զիւր ասաա ողորմութիւնն, ամէն և եղիցի եղիցի (Յուսիկ Զեռ. երեսուցէմի, Հատար Զ., էջ 42-3, ընդ մամլով):

2. — Թղ. 42ր. — Ով ընթերցողք յիշեցէք զԱերաստացի Ասար ծառայս և Աստուած ողորմի ասացէք (նոյն, էջ 43):

3. — Թղ. 55ր. — Ռեկի թղին Հայոց զրեցաւ բանքս ի քաղաքն Իւով: Ով բանիբուն ընթերցողք, զգծողս յիշեցէք, և սղալանացն և անարհեստութեան գրիս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, այլ աղաչեմ յիշել միով Տէր ողորմեայիւ (նոյն, անդ):

4. — Թղ. 106ա. — Աղաչեմ զընթերցող չեբումն խնդրել յօգնամեղ անձին անպիտան Աերաստացոյս, և անմեղադիր լինել սղալանացն, և Տէրն ամենայնի մե և ձեզ առ հասարակ սղորմեցի (նոյն, անդ):

5. — Թղ. 109բ. — Նոյն և յօգնամե և անխմտա գրչիս Ասար Աերաստացոյ (նոյն, անդ):

6. — Թղ. 121ա. — Ով բանիբուն բն թերցողք, անմեղադիր լերուք սղալանաբանիս, զի գրել տեղս խիտա ժխտումն և միտս ի վտանգի էր, այլ յիշեցէք և մեղաց թողութիւն ասացէք (նոյն, էջ 44):

7. — Թղ. 126ա. —

Ասար Աերաստացիս զիտեցաւ բանիս պատմութիւնը:

զմական զրեցի ի քարտի խմում թէ լինի ինձ յուսման յիշման:

Կարդացողք լսողք սորա զուր օրհնեալ յաջնին հայրական:

Աստուած ողորմի հայցեմ մեզ համար ասացէք միտքան (նոյն, անդ):

Այս քառատող յիշատակարանը նոյնութեամբ կը գտնուի Ս. Յ. Թիւ 451) ձեռագրին մէջ (Տեա Յուսիկ Զեռ. երեսուցէմի, Հատար Գ., էջ 181). քառ երեսիլին Ասարի ձեռագրէն ընդօրինակուած:

8. — Թղ. 127բ. —

Անձառ և անքննին Աստուած, որ զուստ ևս մեղաւորաց:

մեղապարտ Աերաստացոյս լեր յաւուրն յանում ողորմած:

Թէպէտ յանցաւոր եմ ես, զու շնորհող ես ձիր պարգեաց:

արժանացո ընդ նոսին, որք յաջակողմեանդ ևն զասած (նոյն, անդ):

Բ. — Թղ. 1621. — Զեռագիր Անկիւրիոյ Թ. 112, Ժողովածոյ, Նաթրագիր:

1. — Խրատք զեղեցկայարմար և ասակաւոր բանիւք, պէս պէս և ազգ ազգի կերպարանօք խօսելի ի գէպ ժամու ի հոգեւորն և ի մարմնաւորն, ի վարժումն և ի հրահանգումն ուսումնասէր անձանց, զոր ի բազում օրինակաց ժողովեալ եղաք աստ: Իսկ որ օկտիք ի մխիթարական խրատուցս կարդալով կամ օրինակելով, զհաւաքող բանիցս զյոգնամեղ և զանխմտա ծառայս Ասար Աերաստացիս, յիշեցէք և Աստուած

ողորմի ասացեք (Կրիկեթեան, Յուշակ
260. Անկիւրիոյ, Անթիլիոս, 1957, էջ
572)։ — Հմմտ. զերբ Ա. 1։

2. — էջ 420ր. — Զգծադրող բանիցս՝
որ բազում աշխատութեամբ հաւաքեցի
դաստ, զԱնթատացի Ասար ծառայս՝ յիշե-
ցեք և Աստուած ողորմի ասացեք, ամէն
(նոյն, էջ 574)։

3. — էջ 444ր. — Գրեցաւ գիրս թժին
Ակթ (= 1620). Զյոզնամեղ զծողոս յիշեցեք
և Աստուած ողորմի ասացեք, ամէն (նոյն,
անդ)։

4. — էջ 460. — Ով եղբայրք, յիշեցեք
յոզնամեղ ծառայս՝ զԱնթատացիս, և Աս-
տուած ողորմի ասացեք, ամէն (նոյն, անդ)։

5. — էջ 463ր. — Եւ աղաչեմ զընթեր-
ցողս, յիշել զանխոստ Ասար ծառայս,
և անկ զԱստուած ողորմին, ամէն (նոյն,
անդ)։

Գ. — Թղ. 1622. — Զեռագիր Կ. Յ.
Բամաճեանի, Բժշկարան։

1. — Թղ. 136. — Ով ընթերցողք և
բանիրուն եղբայրք, յիշեցեք զհաւաքող
բանիցս՝ զյոզնամեղ Անթատացի Ասար ծա-
ռայս, և Աստուած ողորմի ասացեք. գրե-
ցաւ ի թժին Հայոց ՌՀԱ (Հայ Մշակոյթի
Սր. Փարիզ, 1932, էջ 76)։

2. — Յանուն Աստուծոյ գթածին և ու-
ղորմածին, Գիրք բժշկական արհեստին,
զոր սահմանեցին իմաստուն փիլիսոփայքն
և բժշկական վարդապետքն՝ իմանալ զընու-
թիւն մարդոյն, և խնամ տանել ցաւածին՝
առ ի պէտս բժշկութեան։ Զի որպէս ի ձեռն
խոստովանութեան և ճշմարիտ սպաշխա-
րութեան սունուն զբժշկութիւն հոգեոց,
նայնպէս և ի ձեռն բժշկական վարդապե-
տացն և յօդուութենէ գեղեցեացն ընդունելոյն
զառողջութիւն մարմնոյ և ազատեցոյն ի
ցաւոց։ Իսկ այժմ նուստս ոգիս, ծառայ
ծառայիցն Աստուծոյ, անխոստ և յօդու-
մեղ Ասար Անթատացիս, կամեցայ զըն-
տիրան հաւաքել և զկարճատօտն բացա-
յայտել ըստ կարեաց մերում փոքր ի շատէ
ի բանից իմաստասիրաց և բժշկական վար-
դապետացն, և խնամ տանել ցաւագեղեալ
անձանց առ ի պէտս բժշկութեան։ Եւ նա
որ ստեղծողն է՝ տայ զառողջութիւնն յա-
մենայնի, ըստ բարի և բարերար կամաց

իւրոց. և նմա փառք և գոհութիւն, որ է
օրհնեալ յաւիտեանս և անդրաւ յաւիտե-
անին, ամէն (Հ. Ղ. Յովնանեան, Հետազո-
տութիւնք Նախնեաց Ռաֆօբէնի վրայ,
Վիեննա, 1897, էջ 451-2, Հմմտ. Հայ
Մշակոյթի Սր. էջ 78, 260. Ս. Յ.,
Թ. 3302, էջ 5)։

Վերագրեալ երեք ձեռագիրներու թուա-
կանները յայտնի են։ Կայ չբարբոյ ձեռա-
գիր մըն ալ, որուն համար ըստած է «Ժա-
մանակ անյայտ», և որուն յիշատակարանը
իւրոյս ընծայուած է։ Այդ ձեռագիրն է
հետեւեալը.

Դ. — «Ժամանակ անյայտ». — Զեռագիր
Երեանի Մատենադարանին, թիւ 1737, Ժո-
ղովածոյ (Եղիշէ, Երեան, 1957, էջ XLIV)։

Այս տուեալներուն համաձայն ուրեմն
մենք կը ծանօթանանք Ասար Անթատացիի
կեանքին շատ փոքր մէկ շրջանին միայն,
1618-1622, երբ ան կը խմբագրէ կամ
կ'օրինակէ երեք չորս կարեւոր ժողովածու-
ներ։ Ատկէ զատ կ'իմանանք նաեւ որ ան
Իւով կը գտնուէր 1618ին։

Շուրջ հինգ տարիներու միջոցին իր ցոյց
տուած արդիւնաւորութիւնը պատճառ մըն
է հաւատարմութէ անոր բեղուն զրիչէն
արտադրուած ուրիշ երկեր ալ կրնան երեւ-
ւան զալ տակաւին։

Ասար Դպիրի կատարած աշխատանքին
մասին գնահատական տողեր արձանագրած
է Տիմրիկցի Պօղոս Կրօնաւոր, 1625ին, իր
Սպահանի մէջ օրինակած Ապուսայիտի
Մարգակագմութեան յիշատակարանին մէջ,
այսպէս.

«Ապա եղբայրք օրինակն խիստ պակա-
տարան էր և ողալած, բայց աւգնականու-
թեամբն Աստուծոյ, Անթատացի Ասար
Դպիր և ճշմարիտ գրոց աշակերտն, յոյժ
ներհմտութեամբ պարապեալ ընդ արտաքին
գրեանսն, և բազում աշխատութեամբ հա-
գիւ կարաց յայտնափ ստուգութիւնս ածել.
բայց որ աւկտիք ի սմանէ, յիշեցէք հայր
մեղայիւ, զբազմաշխատ Ասար Դպիրն, և
զիս զմեղաւոր զծողոս, որ գրեւս քարտե-
սիս խոնաճաղանճ արարեալ և զծագրող
կոչիմ (Տ. Վ. Յ. Թորգոմեան, Հայ բժըշ-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ՀՈՌՈՄՈՍԻ ՎԱՆՔ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Հոռոմոսի վանքը կը գտնուէր Շիրակի գաւառի արեւմտեան մասին մէջ. Ախուրեան գետի աջ եզերքը, Անիէն մէկ ժամ հեռու: Գլխաւոր եկեղեցին կը կոչուէր Ս. Յովհաննէս, որ իր անունը տուած էր նաև ամբողջ վանքին. — Արէլ Արք. Մխրթարեանց, Պատմ. Հոռոմոսին վանաց, Վաղարշապատ, 1870, էջ 25: Ալիշան, Շիրակ, էջ 18: Բնաշխարհիկ Բառարան, Բ., էջ 218:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Հոռոմոսի վանքը չինուած էր Բագրատունեաց Արաս թագաւորին օրով (929-953). Յովհաննէս Վարդապետի կողմէ, որ հռչակուած էր իր ողորմածութեամբ: Ռամկօրէն կը յորջորջուէր նաև Խօսալանք, մօտը գտնուող համանուն հայաբնակ գիւղին, կամ ոչ հեռուն տեանուող Խօշուն կոչուած գոյգ աշտարակներուն պատճառով: Այս վանքին շուրջը կը գրանւրին Բագրատունի թագաւորներէն ոմանց շիրիմները, ինչպէս Աշոտ Գ. Ողորմածի (+ 977) և Գագիկ Ա. Շահանշահի (+ 1020). — Ասողիկ, էջ 174: Սամուէլ, էջ 99: Կիրակոս, էջ 48: Վարդան, էջ 88: Շիրակ, էջ 18, 30, 31: Հայագատում, էջ 287, 329 (4): Բնաշխարհիկ, Բ., էջ 227:

Հոռոմոսի Առաջնորդներէն ծանօթ են հետեւեալները.

Կական ձեռագիրք, Մարդակազմութիւն Ապուստոլի, Հանդէս Ամսօրեայ, 1892, էջ 335: Հմտ. Յովնանեան, Հետգ. Նախն. Ռամկօրէնի, էջ 450):

Վերև հաւաքուած տեղեկութիւնները մեզի ալ իրաւունք կու տան Ասար Դպիր Սեբաստացիին նկատելու իր շրջանի արժեքաւոր գէմքերէն մին, որ գիտցած է իր ժամանակին գէթ մէկ մասը օգտակար գործնել իր պատկանած ազգին:

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՒՎԱԿԱՆ

1. — Յովնանէս Վարդապետ, 936-968 թ. — Ասողիկ, էջ 174: Շիրակ, էջ 28:

2. — Սարգիս Վանանայր, 969-985 թ. — Մասնակցած է Անիի ժողովին, 969 թուին, որ գահընկէց բրաւ Վահանիկ կոչուեց. — Ասողիկ, 181: Շիրակ, 169:

Արշաճ պարսկ ամիրան կ'այրէ վանքը 982 թուին. — Ասողիկ, 188: Շիրակ, 169:

3. — Սողմոն Վանանայր, 986. — Շիրակ, էջ 28, 32:

Գագիկ Շահանշահ 1012ին կը չինէ Ս. Գէորգայ փոքրիկ տաճարը. — Մխրթարեանց, էջ 52-3:

4. — Անանիա Եպիսկոպոս, 1013. — Շիրակ, էջ 31-2, 32-3:

Հոս կը թաղուի Սարգիս Սեանցի կոչուեց, իր հրաժարելէն երեք տարի ետքը, 1022 թուին. — Լասարիկերացի, էջ 19: Ազգագատում, էջ 1179:

5. — Սարգիս Վանանայր, 1036. — Շիրակ, էջ 31:

6. — Յովնանէս Վանանայր, 1038: Սոյն թուականին Յովհաննէս Շահանշահ, որդի Գագիկ Շահանշահի, կը չինէ Ս. Յովհաննէս եկեղեցին հանդերձ ժամատունով. — Մխրթարեանց, 29-30: Տէր Մովսիսեան, Հայկ. երեք Մեծ վանքեր, 122: Յովսէփեանց, Հաւուց Թառ, 10: Խաղբակեանք, Բ., 82:

7. — Խաչատուր Առաջնորդ, 1174-81. — Մխրթարեանց, 41-2: Շիրակ, 21, 27: Յիշտ. Ձեռագրաց, էջ 484:

8. — Պետրոս Վանանայր, 1195. — Ինքը և իր ուխտակիցները հանդուցեալ վանահայրերու և եղբայրներու համար տարեկան պատարագ և աղօթք կը սահմանեն. — Շիրակ, 22:

9. — Մխրթար Վանանայր, 1198-1211. — Ականց գիւղէն ջուր բերած է վանք, 1198ին: Իր անունին կը հանդիպինք քաղմիցս. — Յիշտ. Ձեռ., էջ 485 (թկ. 1181), 675 (676-8), 750 (թկ. 1211): Շիրակ, էջ 21 (թկ. 1198), 22, 23 (թկ. 1201):

10. — Դիգորիս Առաջնորդ, 1218. — Մխրթարեանց, էջ 21, 31: Շիրակ, էջ 23:

11. — Անդրեաս Վարդապետ, 1222. — Շիրակ, էջ 21, 23:

Խոցողիկ Գրիգ ունի երկու արձանագրութիւն, 1228 թուականով. — Շիրակ, էջ 10, 23:

12. — Բարսեղ Աբխազիսկոպոս, որդի Աբրեկրթայ, 1229—53. — Շիրակ, էջ 95: Իր առաջնորդութեան շրջանին, 1223ին, վաչէ և իր աժուսինը Մամա խաթունը կը չինեն նշխարատուն մը. — Մխրթարեանց, 47: Շիրակ, 24: Տէր Մովսիսեան, 110: Բարսեղ Աբրեկրթոպոսի անունին յաճախ կը հանդիպինք արձանագրութեանց մէջ. — Մխրթարեանց, 36: Շիրակ, 23 (թկ. 1229): Մխրթարեանց, 38: Շիրակ, 24 (1234): Շիրակ, 22 (1245): Մխրթարեանց, 32—3: Շիրակ, 24 (1246): Շիրակ, 20 (1247), 21 (1250), 25 (1251), 26 (1253):

Սիմեոն Գրիչ ունի մէկ արձանագրութիւն, 1266 թուականով. — Շիրակ, 26:

13. — Յովսէփ Առաքնորդ, 1269. — Շիրակ, էջ 28:

Իսրայէլ Գրիչ ունի մէկ արձանագրութիւն, 1273 թուականով. — Շիրակ, 22:

Ասիւծ Հագնսրեանց և իր աժուսինը Սեդա կը չինեն երկրորդ նշխարատուն մը, 1277ին. — Շիրակ, 25:

14. — Տէր Գաւիթ? 1305. — Շիրակ, էջ 22:

15. — Վանան Վանանայր, 1326ին չինած է աշտարակ մը և զանգակատուն. — Մխրթարեանց, էջ 21, 47—8:

16. — Ասեփանոս Վանանայր, 1336—47. — Շիրակ, 28: Յովսէփեանց Մի էջ, Հալէպ, էջ 37, 42:

17. — Գանիկէ Վրդ. Տիգրանակերցի, 1685ին կը մարբէ Վանքը և կը նորոգէ Ս. Յովհաննէս և Կեղեցիին. — Մխրթարեանց, 18, 42: Շիրակ, 26:

18. — Եղիա Վրդ. Ալաւկերցի, 1751—+ 1755. — Շիրակ, էջ 28, ծնթ. 4:

19. — Յովնանիկա Եղա. Շամբեցի, 1788ին կը նորոգէ մեծ Կեղեցիին, պարխալը և զանգակատունը. նաև ջուր կը բերէ Մաւրիկայ գետակէն. — Մխրթարեանց, 18, 21, 49: Շիրակ, 27: Բնաշխարհիկ, Բ., 224:

20. — Աւետիք Եղիսկոպոս. — Շիրակ, էջ 28:

21. — Ասեփանոս Եղա. Չախալեան, 1829թ. — Շիրակ, 28:

22. — Նիկողոսյոս Եղա. Տէր Մարուգեանց, 1837. — Շիրակ, 173:

23. — Պետրոս Վարդապետ, 1851. — Մխրթարեանց, էջ 53:

Վարդան Վրդ. Օձնեցի, Կարսի Առաջնորդը, 1852ին նորոգութիւններ կը կատարէ Վանքին մէջ. — Արարատ, 1901, էջ 989: Բնաշխարհիկ, Բ., 224:

Գրիգորիոս Վարդապետ, 1868—71ին, աժրողջովին կը նորոգէ Վանքը. — Բնաշխարհիկ, Բ., 224:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Հոսոսոսի Վանքին գրչի մշակներէն սակաւաթիւ անուններ միայն ծանօթ են. այսպէս,

Ա. — Յովհաննէս Քահանայ, Գրիչ, 1181—7, աշակերտ իր երէց եղբոր Վարդան միայնաւորի. օրինակած է.

1. — Աւետարան, 1181ին, անցման գրով. — Յիշատ. Զեռ., էջ 484:

2. — Վեցորկից Գիրք, Բարսեղ Կեսարացոյ, 1187ին, հնագոյն բոլորգրով. — Յիշատ. Զեռ., էջ 517: Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1801:

3. — Ժամանակագրութիւն, Սամուէլ Անեցւոյ, 1187ին, առանց յաւելումներու, հնագոյն բոլորգրով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1801:

Բ. — Մխրթար Սրդ. Անեցի, Գրիչ, ԺԲ. դարու զերջը. աշակերտ Յովանիսի. օրինակած է մէկ ժամանակագրութիւն Սամուէլ Անեցւոյ, առանց յաւելումներու. — Յիշատ. Զեռ., էջ 676:

Գ. — Աբրահամ Կազմող, 1211ին կազմած է մէկ Աւետարան. — Յիշատ. Զեռ., էջ 745: Սիւն, 1934, էջ 110:

Դ. — Իզնատիոս Գրիչ և Մանրանկարիչ, 1214—36. — 1232ին օրինակած է մէկ Աւետարան, երկաթագիր, մագաղաթի վրայ, Պատրոն Քառնոսի հրամանով. — Յիշատ. Զեռ., էջ 885:

Ե. — Գրիգոր Սրդ. Անեցի, Գրիչ, 1782ին օրինակած է մէկ Մեկնութիւն Սանմանաց Գրոց՝ Առաքել Սիւնեցւոյ. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 2023:

Ն. ԵՊՍ. ՆՈՎԱԿԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԽՈՐԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ Ս. ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻՅՈՎ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՏՈՍԱՆ
ՄԵԾԻՍՏՈՍՆ ԿԵԼԵԿԻՈՅ
ԱՆԹԻԼԵՍՍ - ԼԻԲԱՆԱՆ

Թիւ 187/63 Անթիլիաս, 8 Ապրիլ 1963

Ամենապատիւ

Տ. Եղիշեկ Ս. Արքեպիսկոպոս

Բարեխնամ Պատրիարք Հայոց Ս. Նրուսազեմի
Նրուսազեմ

Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Հաւատաւոր Ս. Յարութեան Տօնին առթիւ կը փութանք ներկայացնել Ձեզի, զինուորեալ Միաբանութեանդ եւ բարեպաշտ համայն ժողովրդեանդ մեր արագին շնորհաւորութիւններն ու լաւագոյն մաղթանքները:

Կ'աղօթենք ի բոլոր արեւ Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ անասանութեան եւ մերազն բարեպաշտ ժողովրդեան բարօրութեան ու երջանկութեան համար:

Մաղբիլով Ձեզի քաջառողջ կեանք եւ եկեղեցւանուէր բեղուն գործունէութիւն, Մնամ ողջունիւ եղբայրական ջերմ սիրոյ

Աղօթակից՝

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Կարդիկոսական Տեղապահ
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ԼԱՄՊԵԹ՝ ՊՅԱՆՏ

Զատիկ 1963

Ձերդ Ամենապատուութիւն եւ սիրելի եղբայր
ի Քրիստոս

Շնորհ եւ խաղաղութիւն ի Տեառնե
Հօրե մերեկ

եւ ի Տե Յիսուս Քրիստոսե

Քրիստոս յարեալ

Այս ուրախ պատգամով ողջունեց Տիրոջ հրեշտակը Մարիամ Մազադիկեացին եւ միւս Մարիամը, որոնք խաշուած Յիսուսի գերեզ-

մանը եկած էին Յարութեան առաւօտը: Այս առաջին պատգամն է զոր Ս. Զատիկը բերե համայն մարդկութեան:

«Մի երկնչի՛ք դուք, զիսեմ զի զՅիսուս զխաչելեալն խնդրեք. Ձե աստ, քանզի յարեալ ուր կայր: Եւ վաղվադակի երբայք ասացեք առակեցաքն նորա՝ քե յարեալ (Մատթ. ԻԸ. 5-7):

Հրեշտակային այս ողջոյնն էր որ պատգամեց աշխարհին քե Տեռն մեր Յիսուս Քրիստոս, որ մեռած էր խաչին վրայ, յարութիւն առած էր, որպէսզի իր Աստուածութեան փառքը փայլի աշխարհի մրութեան մէջ: Մարդոց մեղաւոր հոգիները յաւիտեան կանգնեցնելու վրայ իր մաքրամաքուր ոգի լուսաւոր ճառագայթներով: Արովնեալ աշխարհն ի վեր, ոչ ոք մեղաւոր եկած է Յիսուսի ներկայութեան, առանց ազդուելու իր սուր անձնաւորութենէն:

«Թեպէս եւ Արդի է, ուստի ի չարչարանաց անցի զճնազանգութիւն: Եւ իբրեւ կատարեալ, եղեւ ամենայն ճնազանգելոց իւրոց պատճառք վրկութեանն յաւիտեանից» (Եբր. Ե. 8-9):

Մենք որ ունինք իր չարչարաններուն նշանք մեր նակահանութիւն՝ պէտք է նշանաւոր ըլլանք կատարելու իր կամքը եւ յայտարարելու բոլոր մարդոց իր յաղթանակին լուրը: Բաժանուած աշխարհի մը մէջ, մութ եւ ապերշտանիկ՝ մարդոց մեղքերու պատճառաւ, պէտք է ցոյց տանք քե շնորհիւ այս լուրին նոյն այդ մարդիկը կը փրկուին, Աստուծոյ սիրոյն միջոցաւ, Յիսուս Քրիստոսի չարչարանին եւ իր Յարութեան ապահովութեան մատնուով:

Այս արիւնք Քրիստոսեանք, Արեւելի եւ Արեւմուտի, միացած են Տօնախմբելու Թագուհի այս հանդիսութիւնը, ցուցնենք մեր սերը առ Աստուած, ինչպէս նաեւ մեր պարտականութիւնը հանդէպ մեր հարազատներուն, միասին յայտարարելով մեր վրկութեան փառքը եղող աւետարանը: Արովնե-

«և եւ մեք հաւատամք, վասն որոյ եւ խօսիմք իսկ: Զայս զիտեմք՝ երբ որ յարոյցն զՅիսուս, եւ զմեզ ընդ Յիսուսի յարուսցէ» (Բ. Կորնթ. Գ. 13-14):

Քրիստոս Յարեալ իսկապէս, Ալեուիա: Եղբայրական սիրով ի Քրիստոս եւ ողջունիւ:

Քենքրպրիի Արեւայիսկոպոս
Առաջինը եղիսկոպոսաց բոլոր Անգլիոյ

Ամման

Նորին Ամենապատուութիւն
Տ. Եղիշեկ Արեւայ. Տեքսերեան
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

Յարութեան Տօնի փառաւոր առիթով, կը ներկայացնեմ Ձերդ Ամենապատուութեան արտազին բաւեմադրութիւններ եւ լաւագոյն շնորհաւորութիւններ, աղօթելով առ Բարձրեալն Աստուած որ այս երջանիկ Տօնը բերէ մարդկութեան խաղաղութիւն, բարիք եւ հանգստութիւն:

ՀԱՊԷՍ ՄԱՃԱԼԻ

Բանակի Ընդհ. Հրամանատար

Նորին Ամենապատուութիւն
Տ. Եղիշեկ Արեւայ. Տեքսերեան
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

Կը շնորհաւորեմ Ձեր մեծ Տօնը եւ Ձերդ Ամենապատուութեան կը մաղթեմ առողջութիւն եւ երջանկութիւն:

ՊԱՀՃԱԹ ԹԱԼՀՈՒՆԻ

Լիզպոն

Նորին Ամենապատուութիւն
Տ. Եղիշեկ Արեւայ. Տեքսերեան
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

Խորապէս զգացուած Ձերդ Ամենապատուութեան զատկական շնորհաւորութիւններէն եւ օրհնութիւններէն, կը յայտնեմ Ձերդ Ամենապատուութեան մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները եւ փոխադարձ շնորհաւորութիւնները Ձեզի, մեր Տիրոջ հրաշափառ յարութեանը առիթով:

ԱԶԵՐԷՏՈ ԲԵՐՏԻԿՈՍ

ԴԷՈՐԴ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՌՕՊԷՐ ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԴՈՐԾԱԿԱՆ

ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՆԻԻ ԵՈՐՔ

Ամեն. Տ. Եղիշեկ Արեւայ. Տեքսերեան
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

Ս. Յարութեան հրաշափառ տօնին առիթով, համայն ունիմ Ձերդ Ամենապատուութեան մատուցանելու Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովին եւ իմ շնորհաւորութիւններն ու բաւեմադրութիւնները, Ձերդ Ամենապատուութեան արեւատութեան եւ Ս. Յակոբեանց Պատ. Միաբանութեան բարօրութեան համար:

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նախապահ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Եշ. 4 Ապրիլ. — Իրիկուան ժամը 1:30-ին, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Մեծ Պատգամը: Տ. Սուրբէն Արքեպս., բնարան ունենալով ձեռնադրութիւն կամիմ եւ ոչ զոհ: Յայտնեց թէ սղարմամբութիւնը գերազանց արտայայտութիւնն է գութին եւ ուստի բրիտանական մեծ առաքինութիւն մը:

● Ար. 5 Ապրիլ. — Խ. օր մեծ պահոց: Առաւօտուն Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Մեծ Պատգամը: Արեւադարձի վերջին ժամերգութիւնը: Խակ կէսօրէ ետք՝ վերջին տաղադական ժամերգութիւնը:

● Եր. 6 Ապրիլ. — Յիսուսի յարութեան Ղազար: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գլխաղբի մատրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր: Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի բովանդակ ուսանողութիւնը ստացաւ Ս. Հաղորդութիւնը:

— Կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ամեն. Ս. Պատարարք Հօր գլխաւորութեամբ, Միարանութիւնը «Զրաշափառութիւն» գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, որ լիքն էր բաղնիքի ուխտաւորներու բաղնիքով: Պատանաւորացն է Ս. Գերեզմանի ուխտեղէն ետք, երեկոյեան ժամերգութիւնն ու Ծաղկազարդի նախատանակը պաշտուեցան Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ս. Պատրիարքին եւ Միարան Հայրերու վանք վերադարձէն ետք, Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր:

● Կիր. 7 Ապրիլ. — Ծաղկազարդ: Առաւօտեան ժամը 5:30ին, Միարանութիւնը շրջապատ մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար, ուր տեղի ունեցան մօտ ութ ժամեր տեղի Ծաղկազարդի փառաշուք հանդիսութիւնները, պարբերական կարճ բնորոշումներով: Նախ պաշտուեցան գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւններ՝ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Կարճ զաղարէ մը ետք, որուն ընթացքին կը հնչէին Տաճարին հայկական կոչնակաները, ժամը 9ին, նոյն եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գեղամ Արք. Զաքարեան: Ժամը 11:30ին կատարուեցաւ մեծահանգէս թափօր Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին եւ Պատանաւորացն շուրջ, որ տեղի մինչեւ ժամը 1: Թափօրը կը գլխաւորէր Գերշ. Տ. Սուրբէն Արքեպս.: Թափօրականք ի ձեռքն ունէին արմաւենեաց եւ ձիթենեաց սոսեր, խակ մեր թափօ-

րին կը հետեւէին Ղազար եւ Ասորոց թափօրները: Կարճ զաղարէ մը ետք, Միարանութիւնը շարժւալ ելաւ զէպի Մայրավանք եւ Հայոց թաղի մօտակէն Սրբ. Գլխաղբի շարականերգակցութեամբ բարձրացաւ Պատրիարքարան:

— Կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Գեղեցիկորէն զարդարուած Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցան Անդառառն, տոնին յատուկ շարականներով բնորոշուած երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Դռնարկէքի հոգեգրաւ արարողութիւնը, բոլորն ալ նախադասութեամբ Ամեն. Ս. Պատարարք Հօր: Հոգշ. Տ. Յակոբ Վրդ. կարգաւանդանցանկը հոգեւոր սիրով եւ հաւատքով վարագոյր բացող հաւատացեալներուն եւ կարգաւ Տաճարը լեցնող տեղացի եւ ուխտաւոր հոգեւորականն որ իրենց լուսանկարով առարան Աղանիկէի Բաժարանի գերազանցօրէն մարդասիրական գործին:

● Դշ. 9 Ապրիլ. — Ապաղ երեւոյթի: Ըստ սովորութեան, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի գաւթի Ս. Յովհաննէս Աւետարանչի մատրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան թափօրը, ուխտաւորաց համար, Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Փառն Արք. Աւետիքեան թափօրի իւրաքանչիւր հանգրուանին ուխտաւորներուն տուաւ Ս. Տեղեաց վերաբերեալ լուսարանութիւններ:

● Եշ. 11 Ապրիլ. — Ապաղ Հիմեւոյթի (Յիսուսի Ընթաց): Առաւօտեան ժամերգութեանէն ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Վարդ Աղաշխարութեամբ:

— Ժամը 10ին, հաշու ժամերգութեանէն ետք, Մայր Տաճարի Ապաղ Սեղանին վրայ մատուցուեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Ժամարարն էր Գերշ. Տ. Սուրբէն Արքեպս., որ կարգաց Ս. Բարսեղ Հայրապետի Հաղորդութեան ճառը: Բաղմահարիւր ուխտաւորներ մասնակցեցան Հաղորդութեան մեծ խորհրդով: Ս. Պատարագի արարողութեանէն մօտ մը, ինչպէս նաեւ ճառը, ժամը 10:30ին մինչեւ 11:30, ձայնաւորութեամբ Յորդանանի ուստիօկայանէն:

— Կէսօրէ ետք ժամը 2:30ին, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Ուսնալուսյի հոգեւորաւ արարողութիւնը, նախադասութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր: Ներկայ էին երեսուցէ մի նորոշուած կառավարիչներ, Ընդհ. Ազգահովութեան Պետք ու Ոստիկանապետը, Հիւպատոսական Մարմիններէ ներկայացուցիչներ եւ օտար բարձրաստիճան հրաւիրեալներ, ինչպէս նաեւ Անկիլքան Արքեպս., որ, ըստ սովորութեան, Անգլիկանի կարգաց Ս. Աւետարան:

— Երեկոյեան ժամը 4:30ին, փոքր թափօր մը այցելեց Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցին: Թափօրը կը գլխաւորէր Վանոց Տեսուչ՝ Հոգշ. Տ. Արշակ Արք. Խաչատուրեան, որ Ս. Զիթենիի ժառին առջեւ կատարուած Ս. Աւետարանի ընթերցումէն ետք քարոզեց նախ

եկեղեցւոյ բակը՝ բնարան ունենալով «Հարկեց մեկնեալն և ցրուեցին խաշինքն» (Զար. ԺԳ. 7), մեկնարանելով Քրիստոսի մատնութեան խորհուրդը, և ապա եկեղեցւոյ մէջ՝ տալով պատմականը Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին։

— Գիրեքուան ժամը 7ին, Մայր Տաճարին մէջ սկսաւ խաւարման արամազդեցիկ Կարգը որ տեւեց մինչև կէս գիշերը Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը խմատարկեց քարոզով մը մեկնարանեց Քրիստոսի շարժարանաց փրկարար խորհուրդը։

● Ուր. 12 Ապրիլ. — Աւագ Ուրբաթ (Յիւսէփի տաշխութեան)։ Կէսօրուան ժամը 12-30ին, Հոգւ. Հայրեր և Ժող. սաներ Ս. Յարութեան Տաճար երթալով կատարեցին խաշնութեան Կարգը Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաշտօնեցաւ մեծամանդէս Թաղման Կարգը։ Հանգիստեցան էր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը։

● Շր. 13 Ապրիլ. — Աւագ Շաբաթ (Ճաղագոյց Չափի)։ Առաւօտեան ժամը 9-30ին, գոնիակ կատարուած Լաւինայ Լուսաւորեայի արարողութիւնէն ետք, փոքր թափօր մը, գլխաւորութեամբ Աւագ Թարգման Հոգւ. Տ. Կոմիտաս Արքայի, մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար, բանալու համար Տաճարին դուռը։

— Ժամը 10-45ին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւն և ուխտաւորութիւն մեկնեցան Ս. Յարութեան Տաճար, որ յաջորդարար կատարուեցան Լուսաւորեայի շրջապատ հանդիսութիւնն ու թափօրը։ Ժամը 1ին, Յունաց թափօրէն ետք, Յունաց Ամեն. Ս. Պատրիարքն ու մեր Լուսահանը՝ Հոգւ. Տ. Յակոբ Վրդ. Վարդանեան, զգեստաւորուած, մասն Ս. Գիրեքման, ուրիշ քառորդ մը ետք զուրս պիտի դառնաին իւրաքանչիւր, որով պիտի լուցուէին Տաճարէն ներս խռնուած բազմազգի և բազմաճակատ հաւատացեալներու մամբը, ստեղծելով բնդհանուր խանդավառութիւն, մինչ զուարթօրէն կը հնչէին հայկական և յունական բոլոր դանդերն ու կոշնակները Տաճարին։ Լուսաւորներն աղնութիւն մը մէջ նուիրական լոյսը կը հասցնեն Ս. Գիրեքմանին հայոց փերնատան մեր պատըշգամին մէջ իր տեղը գրաւած Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, որ անով կ'օրհնէ վարը խռնուած ուխտաւորաց բազմութիւնը։ Անմիջապէս Ս. Գիրեքմանին շուրջ բնթացք կ'առնէ մեր թափօրը, զոր կը գլխաւորէր Հոգւ. Լուսահան Հայրը՝ եպիսկոպոսական խոյր ի գոնիս, և որուն կը հետեւէին Ղզոսց և Ասորաց թափօրները։ Ժամը 2-30ին, Միաբանութիւնը վերադարձաւ Մայրավանք։ Դասի բերդին գիւմաց, Ամեն. Ս. Պատրիարքն ու Հոգւ. Լուսահանը զգեստաւորուեցան, մինչ զպիւրներ երգել սկսան Յարութեան շարականները։ Թափօրը վերջացաւ Մայր Տաճարին մէջ։

— Ժամ մը ետք, Մայր Տաճարին մէջ կը կատարուէ ճրագալոյցի արարողութիւնը, ու

բուն աւարտին Աւագ Սեդանին վրայ մատուցուեցաւ իրիկնաղէմի խորհրդաւոր ու յանկուցիչ Ս. Պատարագը, զոր մատուց Հոգւ. Տ. Գեղամ Արք. Զաքարիան։ Ապա Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը նախագահեց Ս. Զատիկի նախատօնակին, որմէ ետք Վարդապետ շարականը կը գեղելով Միաբանութիւնը բարձրացաւ Սեդանատուն՝ բնթրքի։

● Կիր. 14 Ապրիլ. — ԶԱՏԻԿ ԵՍԼՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԼՈՒՆ։ Գիրեքուան ժամը 1-30ին, Միաբանութիւնը արթննէ արգէն ու կէս ժամ ետք, Լուսաւորապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս. զբխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը կը մեկնի Ս. Յարութեան Տաճար, որ կը պաշտօնէ առաւօտեան ժամերգութիւնը մինչև «Հարց», Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Ապա Միաբանութիւնը զգեստաւորուելով կ'ելլէ Ս. Գիրեքմանին շրջապատը, որ արարողութիւնները ամբողջացնել յետոյ կը կատարուի մեծահանգէս թափօր Քրիստոսի Ս. Գիրեքմանին և Պատանաւեղոյն շուրջ։ Մեր թափօրին կը հետեւին Ղզոսց և Ասորաց թափօրները։ Թափօրի բնթացքին կատարուեցաւ «Անդառանդ» Առաւօտեան ժամը 1ին, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Քրիստոսի Սուրբ Գիրեքմանին վրայ։ Ժամարան էր Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. Քէմահեան, որ քարոզեց Յարութեան խորհուրդին շուրջ, բնաբան ունենալով «Զի՞ խեղդէր զկենդանին բնդ մեռեալ»։ Զէ աստ՝ այլ յարեալ («Լիս. ԽԻ. 5»)։ Բազմաճակատ ուխտաւորներ մտնեցան Ս. Հայրգոթութեան ժամը 3ին, Միաբանութիւնը համբայ ելաւ զէպի Մայրավանք և Հայոց թաղի մուտքէն Յարութեան շարականներու երգեցողութեամբ բարձրացաւ Պատրիարքարան։

— Կէսօրէ ետք, Մայրավանքի մեծ բակին մէջ կատարուեցաւ Զատիկեան մեծ «Անդառանդ»։ Հանդիսապետն էր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը։

● Բշ. 15 Ապրիլ. — Յիւսէփի մեռելոց։ Մայր Տաճարի Աւագ Սեդանին վրայ մատուցուեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ։ Պատարագիչն էր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, որ ապա, ամպհովանի ներքե և Ս. Խաչապալատի մատունքն ի մեռնին, նախագահեց Մայր Տաճարին մէջ կատարուած մեծահանգէս թափօրին։ Թափօրի աւարտին երգուեցաւ «Ճանապարհորդ», յատկաւ աւարտեցան Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, ուր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը ուխտաւորներուն ուղղուած իր ողջնրթի խօսքերէն ետք բամենց բոլորին մէկհական Ս. Պատարագի նշխար։

● Դշ. 16 Ապրիլ. — Գ. օր Ս. Զատիկ։ Ըստ սովորութեան, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Դիմապրի մատրան մէջ։ Ժամարան էր Հոգւ. Տ. Կոմիտաս Արք. Պատուէրեան։ Ապա, Լուսաւորապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս. նախագահութեամբ կատարուեցաւ հո-

գեհանգստեան պաշտօն՝ խնդրամատոյց ուխտաւորաց ննջեցեալներու հոգիներուն համար:

● Ուր. 19 Ապրիլ. — Ս. Կոյսի Աւետման հանդիսաւոր նախատեսակին ի Ս. Թակօր Նախագահեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպս.:

● Շր. 20 Ապրիլ. — Աւետման Ս. Աւետմանին: Առաւօտեան ժամը 8ին, Գերշ. Տ. Նորայր Եպս. Պաշտօնականի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր խնդանալով մեկնեցան Գեթեմանի ձորը ու շրջապատով մուտք գործեցին Ս. Աւետմանին մօտ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատոյց և աւտօր պատշաճի քարոզեց Գերշ. Պատարագիչ Սրբապետը:

● Կիր. 21 Ապրիլ. — Նոր Կիրակի (Յիւսակ թիւաւոր նախագահեց մեք): Մայր Տաճարի Աւագ Սեդեանին վրայ պատարագեց, ըստ սովորութեան, Լուսանան Հոգշ. Տ. Թակօր Վրդ. Վարդանեան և քարոզեց մեր մէկ միլիոն Ապրիլեան նահապետներուն իրենց հայրենի օրրութեանց կառչած մնալու և անոնցմով գոյատեկու պայծառ գիտակցութեան շուրջ, այն գիտակցութեան՝ որով զբաւուած էին յրթմայր դարուց բիրտար սուրբերն ու մարտիրոսները Հայց. եկեղեցւոյ Ս. Պատարագէն ետք, Լուսարարպետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս. ի նախագահութեամբ, կատարուեցաւ հոգեհանգրտեան հանդիսաւոր պաշտամունք՝ Ա. Աւարանամարտի մեր նահատակներու հոգիներուն համար: Հանգստեան կարգեր կատարուեցան նաև Տաճարին գաւիթը և Զամ-Թագի գերեզմանավայրին մէջ:

● Շր. 27 Ապրիլ. — Ս. Յովհաննու Կարապետի գլխաւորութեան տօնը այս տարի զուգարկեպաճ ըլլալով ըստ Հին Տոմարի Ս. Կոյսի Աւետման տօնին, այդ օր կարելի չէր եղած Ս. Պատարագ մատուցանել, ըստ սովորութեան, Մայր Տաճարի Ս. Կարապետի խորանին վրայ Ուստի այսօրուան Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ յիշեալ խորանին վրայ՝ Ժամարան էր Հոգշ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր:

— Կէսօրէ ետք ժամը 2:30ին, Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շրջապատով մուտք գործեց Ս. Թակօնական Տաճար: Պատանդագոյն և Ս. Գերեզմանի ուխտերէն ետք, ժամերգութիւնն ու նախատեսակը պաշտուեցան Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր:

● Կիր. 28 Ապրիլ. — Աւարանամարտ (Կանաչ Կիրակի): Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Լուսաւորիչ: Ապա, Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. Քէմհանի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատոյց Բրիտանի Ս. Գերեզմանին վրայ, որմէ ետք նախագահեց Ս. Գերեզմանին առջև կատարուած Անգառաւանքին:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Շր. 30 Մարտ. — Ս. Քաղաք Ժամանկ Յրանալի Կրթական Նախարարութեան Ընդհ. Հոգիչ և Սէփրի Միջազգային Մանկավարժական Ուսմանց Կեդրոնի գլխաւոր պատարաւոր Տգ. Հաթիւնէն, ընկերակցութեամբ իր ամուսնոյն Գարգելի Նիւրբըր այցելեցին նաև Ս. Աթոռ, յանձնարարուած ըլլալով Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, և շրջեցան անոր Հաստատութիւններուն մէջ, յատկապէս Ժառանգ. և Ս. Թարգմանչաց վարժարաններ, հետաքրքրուելով անոնց ուսման մակարդակով: Ապա, Պատրիարքարանին առաջնորդութեամբ, այցելեցին Տնօրինական Սրբավայրեր և լաւ տպաւորութեամբ մեկնեցան:

● Ուր. 5 Ապրիլ. — Երեկոյեան ժամը 4:30ին, Լուսարարպետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս. և Աւագ Թարգման Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Արք. ի շարք մայր յարանուանութեանց հոգեւոր պետներուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն, Յոգեփորան մօտ գիմնարեց Զատեկական տօնը, առթիւ հիւրարար քաղաքս ժամանած համայն Ասորաց Անտիոքի Պատրիարք Մար Իգնատիոս Եագուպ Գր. Ապա թափօրը առաջնորդուեցաւ Ասորաց վանք, ուր գիմնարութեան եկողները պատուաւորուեցան:

● Բշ. 8 Ապրիլ. — Յրանալի Ընդհ. Հիւպատոս Պր. Տր Սանդ Մարի իր մեկնման առթիւ հրաժեշտի այցելութեան եկաւ Պատրիարքարան:

● Դշ. 9 Ապրիլ. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ընկերակցութեամբ Միաբան Հարց այցելութեան գնաց Ասորաց Ամեն. Ս. Պատրիարքին, որ նոյն օրն իսկ վախճարմանց այցելութիւնը:

● Բշ. 15 Ապրիլ. — Կէսօրէ առաջ ժամը 11ին, Ն. Վոսեմ Երեսօղէմի Կառավարիչը, ընկերակցութեամբ Ընդհ. Ոստիկանապետին, Մեթաֆորֆին և Ս. Տեղեաց Քայմապանին, Ս. Զատեկի տօնին առթիւ շնորհաւորական այցելութեան եկաւ Պատրիարքարան:

● Դշ. 16 Ապրիլ. — Նոյն առթիւ, Կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ընկերակցութեամբ Պատ. Միաբանութեան, շնորհաւորական գնաց Յրանալի Կրթական Կրթութեան, Լատինաց Պատրիարքին և Անկիլքան Արքեպս.ին: Իսկ Գերշ. Տ. Նորայր Եպս., ընկերակցութեամբ Հոգշ. Հարց, այցելեց Պապական Նուիրակին, Ղպտոց, Հապէշաց և Յոյն Կաթոլիկներու եպիսկոպոսներուն, և Հոգշ. Տ. Թակօր Վրդ. Հայ Կաթոլիկներու, Մարտիրոսներուն և Լուսերականներու Մեծաւորներուն:

— Նոյն օրը Կէսօրէ առաջ ժամը 10-12, վերոյիշեալ բոլոր Հոգեւոր Պետերը, իրենց Միաբանութեան անդամներով, յաջորդաբար այցելեցին Պատրիարքարան: Այցելեց նաև Սէուտի Արաբիոյ Հիւպատոսը:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱՐԻՋԻ ՊԱՌԱԿՏԻՉ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ԿԵՏԵՐԸ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Երկու տարի է ի վեր Փարիզէն արտասովոր և մեր Միութեան միասնականութեան սպաս-
նացող Հարժում մը սկսած էր տեղւոյն մէկ քանի պատասխանատու անդամներուն կողմէ, ու-
րոնց հրապարակային ելոյթներուն արձագանգ հանդիսացաւ ծանօթ հասանքի մը Մամուլը,
Հ. Բ. Ը. Միութեան հանդէպ իր սովորական անբարեացակամ հրատարակութիւններով:

Փարիզ բաւականացաւ մէջը հրապարակ նետելով ու նաեւ չարաչար դարձակով տեղ-

Ս. ԶԱՏԿԻ ՈՒԽՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՄԻՏԵԱՍԵԱՆ ԵՐԳՉՍԽՈՒՄԵՐ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՄԷՁ

Այս տարի, Ս. Զատկի տօնին առիթով, Ս. Քաղաքն ունեցաւ հոծ ուխտաւորութիւն: Ասոր կը նպաստէր նաեւ այն իրողութիւնը, թէ այս տարի Ս. Զատկի տօնը կը զուգակի-
պէր թէ՛ ըստ նոր եւ թէ՛ ըստ Հին Տոմար-
ներու միեւնոյն օրը՝ Ապրիլի 14ին: Հայ ուխտաւորներու քիւր, հակառակ Միջին Արեւելի
հաղափառում անկայուն վիճակին, հասաւ մօտ 2500ի: Անոնք Ս. Երուսաղէմ
ժամանեցին Ապրիլի առաջին եօրեակի ըն-
թացին, եւ Աւագ շաբաթուն եւ Ս. Զատկի
հոգեգրու ու մեծահաղէկ արարողութեանց
ներկայ գտնուելէ, Ս. Երկրի գոնազան Սրբա-
վայրերը այցելելէ եւ անոնց մէջ իրենց
ուխտեր կատարելէ ետք, լիացած հոգով եւ
մխիթարում արձով վերադարձան իրենց
տեղեր, Ս. Զատկի տօնին յաջորդող օրերուն:
Հոգ. Հայրերէ բաղկացած Աւխտաւորաց Ըն-
դունելութեան Յանձնախումբ մը ըրաւ իր
կարիքին, ուխտաւորներու տեղաւորման, Ս.
Տեղերու տուած խմբական այցելութեան եւ
բացատրութեանց եւ այլ կերպերով զոն ձգե-
լու համար ուխտաւորները: Վստահ ենք թէ
բոլորն ալ Ս. Երկրէն մեկնեցան հոգեկան
բաւարարութեամբ մը զոհացած, իրենց հետ
հաղցը ու անջնջիկ տպաւորութիւններ տա-
նելով Տեօքիմական Սրբավայրերէն եւ Ս. Յա-
կոբեանց փառապանծ Հասաւորութենէն:

13 Ապրիլ, Աւագ Շաբաթ (Ճրագալոյց
Զատկի), կեսօրէ ետք ժամը 1ին Պէյրութին
ուխտաւորաբար Ս. Քաղաք ժամանեց Բա-
նասուն երկսեռ անդամներէ բաղկացած
Կոմիտասեան երգչախումբը, առաջնորդու-
թեամբ խումբին ղեկավար Տիար Պետր
Պանտահարեանի:

Երգչախումբը չորս օրէր մնաց Երուսա-
ղէմ եւ Ճրագալոյցի երեկոյեան, ինչպէս
նաեւ Զատիկուն երկուշաբթիի պատար-
հական հանդիսատէս Ս. Պատարագին բերու-
ի ձայնական շնորհը, առաւել վաղ մը
տալով մեծաւաճ այդ արարողութեանց: Բո-
լոր ներկայ հաւատացեալները հիացումով
ունկնդրեցին Ս. Պատարագի իրենց երգե-
ցողութիւնները:

Կիրակի, 14 Ապրիլի երեկոյեան ժամը
6.30ին, Ֆրեմներու արահին մէջ, ի ներկա-
յութեան Երուսաղէմի Կառավարիչին, Միա-
բանութեան անդամներուն եւ ժողովուրդի
բազմութեան, երգչախումբը հանդէս եկաւ
Համերգով մը: Մենեքեց Տիկին Արփինէ
Փեհլիվանեան եւ իր շնորհալի ու գրաւիչ
ձայնով հմայեց ունկնդիրները: Երեկոյթը
աւարտեցաւ ժամը 8ին:

այն մեր օրերնոր հողի **Ճինարար** պարբերականներին սխեմաները, այլ 10 Հոկտ. 1962-ին ի վերջոյ առած է Զուլիգերիական դատարան մը, Լոգանի մէջ: Աւելին ըլլալով՝ դեռ նոր լոյս տեսած է 6 Գեկտ. 1962 թուականի գրքոյի մը, «Լուսարարութիւն» մը. Լ. Բ. Բ. Միութեան բաղադրանքներուն համար վերանայումով, առկա հողի գրեւորած ոչ-անգամներու իսկ, որուն պարտականութիւնը և անոր բնկերացող շրջապատականին էական անաղելի յերկրաբանները լիովին յատկանշեն հեղինակներուն գործակերպը և յանկերգած սկզբը հանգեց մեր Միութեան:

Կեդր. վարչ. Ժողովոյ պիտի նախընտրէր շարունակել իր լուսութիւնը, դերը պահելու համար մեր կազմակերպութիւնը հրապարակային աւելորդ բանավէճերէ որոնց վերջը չի գտնուիր առկա անգամ սնունդ գտնելու: Հասարակութեան ծանօթ է Միութեան նախախնամակարգած անգամները՝ լուսարարի պատասխանը առկա կարգի ելոյթներու դէմ, ծանօթ են վերջի վեկովար Մարմիններն ու անոնց բնորոշող անգամները: Փարիզի պատասխանատուները յայտ բերին իրենց բուն գիմագիծը՝ անխորհուրդ և անկերպաս իրենց քայլերով որոնք ինչոնիս կը դատապարտեն գիրքերը:

Մեր լուսութիւնը, սակայն, ազատ ասպարէզ բացած եղաւ Փարիզի, որ կը խորհի թաւաճել ինչ ներքին պիտի ըլլայ իրեն, քանի որ, յանուն ներքին համերաշխութեան, համերաշխութեամբ հանազար եղած էինք սկիզբէն իսկ խաղաղ միջոցներով կարգադրել վեճերու և իրաւական տարակարծութիւն մը՝ որ գործնական իմաստ մը չունէր:

Միութեան ներկայիս իր համակիրները, ոչոքուած Փարիզի թուղթերէն, մասնաւորապէս որ մեր հասկնալի լուսութիւնը շատերու մօտ համանիշ կը դառնայ իրեն իրականութիւնը:

Հարկ եղաւ, գտնել դուռը Պաշտօնական Զեկոյցով մը, 31 Հոկտ. 1962-ին, հանրային կարծիքին սեփականութիւնը դարձնել Միութեան Պատուոյ նախագահ Զարեհ Պէյ Նուպարի պատգամ-նամակը, 20 Սեպտ. 1962 թուականի, ուղղեալ նախագահ Տիար Ալեք Մանուկեանի, այն յոյսով որ այսքան մը լուսարարութիւն բաւարար պիտի ըլլար:

Այդ գնահատանքի թանկագին գիրքին առջի, որ միանգամայն դատապարտութեան թուղթ մըն էր ուղղեալ Փարիզի, վերջինս ուրիշ հար չգտաւ բայց եթէ պոստալ կանչել թէ ան արդիւնք է յիշարկութեան մը, «Անարակելի վերաբերմունքի մը», Զարեհ Պէյ Նուպարին պատգամներ մը կարգիւով ստորագրութիւն մը, են. են.:

Եւ իբրեւ թէ փաստ, գրքոյի մէջ լուսակարծած են Զարեհ Պէյ Նուպարի մէկ երկուորդը, զրկուած՝ պատգամէն որ մը ետք Տիար Ալեք Մանուկեանի, որուն բովանդակութիւնը կը հաստատուի պատգամը, ինչպէս ցոյց պիտի տանք:

Այժմ Կեդր. վարչութիւնն ինքզինք պարտաւոր կը դրայ Միութեան բոլոր ներկայիս լուսութեան, Մասնաճիւղերուն, անգամներուն, համակիրներուն և հանրային անաշուտ կարծիքին բացատրելու և ցոյց տալու թէ խաբէութիւնը որոնց կողմէ կուգայ, Զարեհ Պէյ Նուպարի պատգամէն սկսեալ մինչև Լոգանի Հաշտարար Առանձին Խնամակալութեան մը որոշումը....:

Բայց նախապէս ներկայացնենք վեճին էությունը և տանի Փարիզի ալ բուն պատկերը, իրենց իսկ կողմէ գրի առնուած..., որ ցայտուն կերպով ի յայտ կը բերէ թէ ինչ թաքուն մտածումներ կան պառակալիչ շարժումին ետեւ, և որ կը բացատրէ թէ հակառակ մեր ցոյց տուած առկա կարգի բարեփոխականութեան, ինչո՞ւ անկարելի եղաւ հարցը ներքինապէս կարգադրել:

Առ այդ, բնաւ հարկ չենք տեսներ մինչև 1929, 1930 և 1932 թուականները ետ երթալով, ինչպէս բրած է Փարիզի գրքոյի, իբրեւ թէ պատմական ներածականով մը, այնքան անկատար ու վիճելի, դերագնահատել տալու համար 1924-ի շրջանի լոյսին տակ Զուլիգերիական կանոնադրութեան մը առաւելութիւնները, խնդրոյ առարկայ դարձնելու համար Կեդրոնին 1940-ին Փարիզէն Նիւ եորք փոխադրութեան տեղափոխումը, վարիչ Պատուիրակ մեր ցոյց տուած մէկ հին տեղեկագրէն ևս հաստատուններ արտառուցելով, երբ այդ վարիչ Պատուիրակը 1941-ին Նիւ եորք ժամանած է և միեւնոյն հանգամանքով երկու տարի հոս պաշտօնավարած՝ մեր Կեդրոնական վարչութեան կողքին: Եւ այդ Կեդրոնէն է որ ծնունդ առած են և նշանակուած՝ Փարիզի յաջորդական բոլոր Յանձնաժողովները մինչև այսօր:

Հարկ չենք տեսներ նաեւ բանավէճի բունուելու նախագահ Տիար Ալեք Մանուկեանի և Ընդհ. Տնօրէն Տիար Դ. Կերակոսեանի արտապրուած մի քանի նամակներու չափը: Ետ ցորիս է հարցի մը ամբողջական թղթածրարէն առնել մասնակի կերպով վաւերաթուղթ մը, տարիներ առաջուան թուականներով, և դանտը հրամայել առանց անոնց տուն տուող անմիջական պատճառներուն բացատրութեան, երբ յետագայ զեպեր ծնունդ տուած են նոր կացութիւններու, որոնց լոյսին տակ հարցերը այլապէս կը ներկայանան այսօր (*):

(*) Հակառակ այս մասին վեճի շրջաններու մեր ցանկութեան, Փարիզի հետ հետի ունեցած բանակցութեանց աւել, մեր բուն դիրքը որոշապէս կը տեսնուի հետեւեալ բանի մը հակիրճ մէջբերումներէն զոր կը կատարենք իրենց իսկ պատգամած անեմագրութիւններէն. —

բակցութիւնը, գլխաւորաբար Միութեան անշարժ կալուածներուն համար, սահմանափակ անդամակցութեամբ:

Այս փոփոխութիւնը կատարելու համար ամերիկացի և գուիցերիացի իրաւագէտներ հարցը իր ամէն կողմերով ուսումնասիրեցին, որպէսզի օրինական բոլոր պայմանները լրացունեն և ապագայ սրիկ բարգաւթեան տեղի չարուի:

Ամէն ապահովութիւն ունենալէ վերջ, Կեզր. վարչութիւնը քուէարկուելիք որոշումները գրկեց Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն, արտասահմանի թէ Ամերիկայի մէջ:

Այս գլխաւոր որոշումներն ու անոնց յարակից մանրամասնութիւնները պարունակող փոխանորդագրութիւնները՝ Հ. Բ. Բ. Միութեան իրաւասու անդամներուն «այս» կամ «ո՛չ» քուէով, ատորագրուած՝ Կեզր. Գրասենեակը գրկուած էին ժողովէն առաջ: Ապա, 19 Փետրուար 1963 թ. ընդհանուր ժողովին մէջ, Միութիւնը իրիկ Ամերիկեան իրաւական անձնաւորութեամբ ընկերակցութիւն կազմակերպելու որոշումը քուէարկուեցաւ: 256 ի գէտ 2540 ձայներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: Միեւնոյն առան, միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ Միութեան բոլոր Թրքիաները Լանտենէն Նիւ Եօրք փոխադրելու որոշումը, ձեռնպահութեամբ միայն Եւրոպայի Կեզր. Յանձնաժողովի Պատուիրակին՝ Տօքթ. Ա. Պիւլյաքեանի:

Տօքթ. Ա. Պիւլյաքեան, որ Եւրոպայի Յանձնաժողովին կողմէ ներկայ գտնուած էր Ընդհանուր ժողովին, Նախագահէն խնդրեց որ արուած որոշումներուն մասին իր լուսարանութիւնները նամակով մը հաղորդէ նաեւ Փարիզ:

Նախագահին այդ նամակին՝ Եւրոպայի Կեզր. Յանձնաժողովը՝ իր Ատենապետ Ն. Ֆրէնկեանի և Ատենապետի Հ. Թափաքեանի ստորագրութեամբ տակ, — բուն այս երեք անձերն են այսօր դատ բացողները, — պատասխանեց իր 30 Մարտ 1955 թիւ 64475 գրութեամբ, որ ի մէջ այլոց կը յայտարարէ. —

«... Մեր պատիւընդունելի է մեր 15 Մարտի վերջիցեայ լիակատար բացատրեանց եւ ձեռնկոտորեանց լոյսին տակ փարսեցաւ մեր միաբերուն վրայ չիրող մեղքը եւ այժմ մենք զմեզ կարող կը զգանք զիսկ-ցօրէն հանդարտեցնելու լուսաբանութեան կարօս մեր բարեկամները...»:

«... Մեր կարգին եւս բոս ամենայնի կը վաւերացնենք մեր ներկայացուցչիւն ընած զիրքը յատենի ժողովոյ՝ որ իր հաւանութիւնը տալ պատշաճ համարած է միաձայնութեամբ արուած որոշումներուն:

«... Ամէն պարագայի տակ, կատարեալ եւ անխախտ է մեր սէրն ու վստահութիւնը Պաշկ. Կեզր. վարչութեանց մեծալարգ անդամներուն վրայ եւ հոգեւին կը բաժնենք մեր նախանձախնայութիւնը օրէ օր տեղի վարգացած եւ զօրացած տեղեկու մեր Միութեան մեծագործելու հմտաւորութիւնները, առ այդ նախանգ ու ետանգ եւ զոմարեութեան ոգի ներշնչելով մեր բոլոր վարիչներուն եւ անդամներուն...»:

Այս տողերը շատ պերճախօս են և որեւէ մեկնաբանութեան չեն կարօտիր, ցոյց տալով համար թէ ի՞նչ էր զիրքը Եւրոպայի Կեզր. Յանձնաժողովին՝ Միութեան նորակազմ Ամերիկեան անձնաւորութեան հանդէպ, և հեռաւոր սրբան հիմնական հակասութեան մէջ է առ այսօր, գրծելով իր անցեալը:

أصدرها - بطريكية الارمن الارثوذكس المدير والمحرر المسؤول - صاحب النافذة رئيس الاساقفة هايكازون أبراهيميان
تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس العدد ٤
أبريل ١٩٦٣

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem, Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Archbishop Haigazoun Abrahamian, Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

**«ՍԻՈՆ»-ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԿԱՐԱՆԸ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵԻՆԵԱԼ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ**

Հայաստանի Կոմպոզիտորներու Միութենէն ստացանք. —

- ա) Ռումանոս Մելիքյան — Խ. Թուրքյան: 1960, էջ 189;
- բ) Հայ Կոմպոզիտորների Զուբակի Պիեսների ժողովածու — Հ. Բաղդասյան և Ս.
- գ) Հայրենաբաղձ Հնչյուններ — Յ. Բրուսյան: 1962, էջ 168; [Շառճյան:
- դ) Երկերի Լիակատար ժողովածու (5րդ Հատոր) — Ա. Սպենդիարով: 1956, էջ 172;
- ե) Նոյնին 7րդ Հատորը: 1962, էջ 249;
- Ա. Օ. Բ. Ս. էն նուէր ստացանք հետեւեալները. —
- ա) Թարուլ Ալբունյան — Մ. Բրուսյան: 1962, էջ 115;
- բ) Մարտին Մազմանյան — Արտակ Տոնիկյան: 1962, էջ 70;
- գ) Արամ Տեր-Յովհաննիսյան — Յ. Բրուսյան: 1962, էջ 103;
- դ) Դոն Կիլոս — Սերվանդես: 1962, էջ 198;
- ե) Մեսրոպ Մառոս — Լեւ: 1962, էջ 219;
- զ) Հրաչյա Քոչար — Շառճյանիկ Նազարյան: 1962, էջ 326;
- է) Երկերի ժողովածու (Ա. Հատոր) — Ղ. Աղայան: 1962, էջ 326;
- ը) Արքանացած Արեւելք (Ա. Հատոր): 1962, էջ 404;
- թ) Նոյնին Բ. Հատորը: 1962, էջ 456;
- ժ) Նովելներ — Սողոմոն Տարսնցի: 1962, էջ 358;
- ժա) Գույներ եւ Երանցներ — Վիգեն Խեչումյան: 1962, էջ 284;
- ժբ) Քասապ (Ժողովածու) — Զարգանդ Դարյան: 1962, էջ 337;
- ժգ) Լուսրյան Չայնր — Գուրգեն Մահարի: 1962, էջ 574;
- ժդ) Խաչուղիներ — Անահիտ Սահինյան: 1962, էջ 636;
- ժե) Օրերի ձանապարհ — Խ. Գյուլնազարեան: 1962, էջ 389;
- ժզ) Մանկական Պիեսներ — Խմբ. Սադ. Հարության: 1962, էջ 88;
- ժէ) Ընթերցանքներ — Լիզան Բաշալյան: 1962, էջ 285;
- ժը) Դեպքեր Լեւոնեում — Սերս Խանզադյան: 1962, էջ 67;
- ժթ) Գրականության Տեսություն — Էդ. Մ. Զրբաշյան: 1962, էջ 422;
- ի) Հայ Նոր Գրականության Պատմություն (Հատոր Ա.): 1962, էջ 557;
- իա) Հայաստանի Կենդանական Աւսարհը (Հատոր 2րդ): 1962, էջ 413;
- իբ) Գիւղի ձափանցում — Ալեքիա Բարսեղյան: 1962, էջ 99;
- իգ) Հիւրերի Վերջին Օրեր — Գ. Լ. Ռազանով: 1962, էջ 161;
- իդ) Տասներկու Արոս եւ Ոսկե Հորք — Իլյա Իլֆ եւ Եվգենի Պետրով: 1962, էջ 809;

Երկրանի Մատենադարանէն ստացանք. —

- ա) Հովհ. Երզնկացու Փիլիսոփայական Հայացքներ — Գ. Հ. Գրիգորյան: Երկրան,
- բ) Տաղարան — Հովհ. Կարսնցի: 1962, էջ 150; [1962, էջ 133;
- գ) Տաղեր — Կոստանդին Երզնկացի: 1962, էջ 297;
- Ամենուն Տաղերը (Ժ. Տարի, 1963) — Կ. Գեորգեան: Նուէր Երկրէ Մեղիքեանէ:
- Նազենի Տէր-Միքայէլեան կը նուիրէ իր 3 գործերը. — [Պէտրով, էջ 804:
- ա) Ապրոպ Շուտաններ — Եսենիըն Սիթի, 1947, էջ 124;
- բ) Ոսկեմասեան — Փարիզ, 1961, էջ 125;
- գ) Սուրբ եւ Սիրոյ Երգեր — Նիւ Եսթ, 1962, էջ 57;
- ՏՊ. Մ. Բարէլեան կը նուիրէ Ս. Մ. Ծոցիկեանի չորս գործերը. —
- ա) Կովկաս (Հատոր Բ.) — Փարիզ, 1922, էջ 304;
- բ) Արեւմտեան Աւսարհ — Նիւ Եսթ, 1947, էջ 814;
- գ) Հայուն Սիրք — Նիւ Եսթ, 1949, էջ 214;
- դ) Լուծը — Պոսթըն, 1949, էջ 83;
- Մաղիկ — Ա. Տարի, 1891, և Բ. Տարի, 1891-92: Նուէր ըստ նախորդներուն:

- Մայրենի Լեզու (Գիրք Ա.) - Յովհ. Սրկ. Գասպարյան, Հրատ. Հ. Բ. Ը. Միւլֆեան, Նիւ Եսք, 1962, էջ 38:
- Հայրենի Կտուրի Տակ - Ժ. Նալբերի (նուիրատու): Պէյրուժ, 1962, էջ 323: [էջ 31]
- Է Հայ Լեզուն - Գ. Յ. Զաքմազհեան: Պէյրուժ, Տպ. և նուէր Կ. Տօնիկեան Գրատան, Անգլադարձութիւններ (Հ. Ս. Կազեանի օձայնց եկեղեցին զործին տալիս) (Բ. Տպ. զրուժիւն) - Ե Ա. Տ (նուիրատու): Երուսաղէմ, Տպ. Ս. Յակոբեանց, 1963, էջ 47:
- Գիրք Ազօթից սր կոչի Կիպրիանոս (Ժ. Տպազրուժիւն): Հրատ. և նուէր Ս. Յակոբեանց Տպարանի, Երուսաղէմ, 1963, էջ 160:
- Հայուն Տարեցոյց (Ժ. Տարի, 1963) - Վարդան Քնյ. Ժամկոչեան (նւրա.): Փարիզ, Օրացոյց - 1962: Նոր Զուգա, Սպանան: [էջ 155]
- Յեղափոխական Ալլում (Գ. Շարք, Թիւ 4 (40) - Գ. Զօհրապ, Հրատ. և նուէր Առոյի Ոսկի Գրիգոր (Վիպակ) - Հ. Աւետիք Թալաթիինեան (նւրա.): Վենետիկ, Ս. Ղազար, Պայքար Տարեգիրք (1962-63): Նուէր Խմբագրութիւն: էջ 199: [1962, էջ 100]
- Պատկերազարդ Նոր Ալբենարան (Ա. Մաս) - Հեղինակութեամբ Ա. Տաթեանի, Ա. Զաքմազհեանի, Բ. Թեհեանի և Հ. Համբարեանի: Իսթանպուլ, 1962, էջ 64:
- Հայ Ազգ. Բուժարան - Տարեկան Ամփոփ Տեղեկագիր (1962):
- Անցեալէն Փայլակներ - Տաթ. Գ. Կ. Կիւլպէնկեան (նւրա.): Փարիզ, 1962, էջ 317:
- Դերենիկ Եպս. Փալատեան կը նուիրէ իր զործերէն. -
- ա) Հանգիս Իրեկե Մեհե Կայսրունիին - Ատաիս Արարա, 1962, էջ 43:
- բ) Մալբարի Ուղղափառ եկեղեցին: Պէյրուժ, 1962, էջ 113:
- Պատմութիւն Ա. Գ. Հնչ. Կուսակցութեան (Ա. Հասար, 1887-1962) - Խմբ. Ա. Կիսուր (նուիրատու): Պէյրուժ, 1962, էջ 616 և Յաւելուած:
- Հ. Բ. Ը. Մ. Ի Խօսք Փարիզի Պատակիչ Ծարժումին Մասին - Հրատ. և նուէր Հ. Բ. Ը. Միւլֆեան Կեդր. Վարչ. Ժողովի, Նիւ Եսք, 1963, էջ 80:
- Աւանան երգեր (Քերթումաներ) - Դոկա. Գ. Ամասեան: Նուէր Փարիզի Հ. Բ. Ը. Մ. էջ: Հ. Բ. Ը. Միւլֆեանէն ստացանք. - [1960, էջ 112]
- ա) Ասեմագրութիւն 49րդ Ընդհանուր Ժողովի - 15 Դեկտ. 1962:
- բ) Նախագան Տիար Ա. Մանուկեանի ձառք 49րդ Ընդհ. Ժողովին - 15.12.62:
- գ) Ընդհանուր Տեղեկագիր 1961 Տարեալանի:
- դ) FINANCIAL REPORT - Dec. 31, 1961.
- ե) Ծարական Հայց. եկեղեցոյ (Հասար Գ.) - Հ. Ղեւոնդ Վ. Տաշեան, Վենետիկ:
- ձ. Զամիշէ ստացանք հաւեալ զասագիրքերը, տպ. Լիբանան. - [1962, էջ 499]
- ա) MES DESSINS - Nos. 4, 8, 12. G. Tchamitch.
- բ) ABC OF ENGLISH - Short Primer, Primers 1, 2, 3. G. Taylor and G. Tchamitch.
- գ) MY ENGLISH - Books 1-4. G. Taylor and G. Tchamitch. [mitch.
- WERKE UND JAHRE - 1937-62. Salzburg, Otto Müller Verlag. 1962, pp. 214.
- CONTRIBUTION A LA PREHISTOIRE DU MOYEN-ORIENT - Doct. C. G. Gulbenkian (présenté par l'auteur). Paris, 1960, pp. 178.
- ARMENIAN APOSTOLIC CHURCH CALENDAR (1963 A. D.) - Compiled & presented by Rev. Arten Ashjian. Watertown, Mass., pp. 53.
- CALENDAR OF EASTER RELIGIOUS CEREMONIES - 1963. Karam Press, Jerusalem. (English & Arabic).
- CONCERT DIPLOMACY AND THE ARMENIANS - 1890-1897. (Offprint of Chapter 4 of «Studies in Diplomatic History & Historiography») - Planned and edited by A. O. Sarkissian (presented by the author). Longmans, 1961.
- STUDIES IN DIPLOMATIC HISTORY AND HISTORIOGRAPHY - In Honour of G. P. Gooch. Planned, edited & presented as above. Longmans, England, 1961, pp.
- EASTERN RITE ORTHODOXY - Presented by Rev. A. Rurner. Pp. 27. [393.
- RUGS OF ARMENIA (Their History and Art) - H. M. Raphaelian (presented by the author). New York, 1960, pp. 87.

(Շարունակելի)